

PUBLICACIÓ DE ROSA SENSAT

Núm. 389 - Setembre / Octubre 2016

PERSPECTIVA ESCOLAR

MITES, CREENCES I RELIGIONS

- Un any a la vida de la biblioteca de l'escola
- El repte de cuidar la terra

S

SUMARI
setembre - octubre '16
389

EDITORIAL 2

Avaluació dels centres, avaluació dels docents 2

MONOGRÀFIC 4

Jo de gran vull ser... 4

Educació i futur: una previsió no resignada. *Joan Manuel del Pozo* 6

Imaginació i futurs educatius. *Ferran Ruiz Tarragó* 10

Entrevista al Dr. Alejandro Tiana. *Antoni Domènech* 15

La tasca d'orientar, avui: fer ric el present... *Eulàlia Cervera, Joana Ferrer, Montse Ortiz* 21

L'orientació educativa, la fem entre tots? Les claus del procés orientador... *Autoria compartida* 27

L'escola per l'ÈXIT educatiu de tothom. *Eulàlia Esclapés Turró* 31

Què seran, de grans, els nostres fills? *Àlex Castillo* 35

El procés orientador entre Primària i Secundària, eina clau per a l'èxit educatiu 39

i l'aprenentatge al llarg de la vida. *Ramon Graells i Carme Sanjuan*

Coneixement del Jo. *Autoria compartida* 44

Canvi de model educatiu? *Joan Badia Pujol* 51

PERSPECTIVA ESCOLAR recomana 56

ESCOLA 58

Un any a la vida de la biblioteca de l'escola. *Isabel Antúnez Vitales i Paquita Diaz Rosa* 58

MIRADES 64

El repte de cuidar la Terra. *Ramon M. Nogués* 64

Com si es tractés del teu fill. *Elena Montiel Bach* 70

Un tastet de neurociència per repensar l'aula. *Mercè Mas Ferrer* 72

Jerome S. Bruner: un dels grans, un dels nostres. *Antoni Tort Bardolet* 74

RESSENYES I NOVETATS 76

La dansa a l'escola. *Rosa Ferrer* 76

Presentació del llibre *La dansa a l'escola: El mestratge de Joan Serra*, de Joan Figueres 78

Novetats. *Biblioteca Rosa Sensat* 79

CONSELL DE REDACCIÓ: Emma Bosch, Josep Callís, Jordi Canelles, Leo Carbonell, Antoni Domènech, Àngel Domingo, Begonya Folch, Elena Noguera, Joan Pagés, Antoni Poch. DIRECTOR: Xavier Besalú. DIRECTOR ADJUNT: Joan Portell. COORDINADORA: Mercè Marlès. DISENY GRÀFIC: Clictraç, scl. MAQUETACIÓ: Concepció Riera. IMPRESSIÓ: Romanyà-Valls. SUBSCRIPCIONS I DISTRIBUCIÓ A LLIBRERIES: Associació de Mestres Rosa Sensat. EDICIÓ I ADMINISTRACIÓ: Associació de Mestres Rosa Sensat - Av. de les Drassanes, 3 | 08001 Barcelona | Tel.: 934 817 373 | Fax: 933 017 550 | A/e: pescolar@rosasensat.org | web: www.rosasensat.org

DIPÒSIT LEGAL: B. 2090-1975 - ISSN: 0210-2331
SUBSCRIPCIÓ ANUAL: 52€. EXEMPLAR: 12€, IVA inclòs

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

«L'editorial Associació de Mestres Rosa Sensat, als efectes previstos a l'article 32.1, paràgraf segon, del TRLPI vigent, s'oposa expressament que qualsevol de les pàgines de PERSPECTIVA ESCOLAR, o una part d'aquestes, sigui utilitzada per fer resums de premsa. Qualsevol acte d'explotació (reproducció, distribució, comunicació pública, posada a disposició, etc.) d'una part o de totes les pàgines de PERSPECTIVA ESCOLAR necessita una autorització que concedirà CEDRO amb una llicència i dins dels límits que s'hi estableixin.»

Editorial

El curs passat va acabar amb un panorama nacional i internacional força desolador. No tenim encara suficient perspectiva per interpretar i valorar les conseqüències de fets com el triomf al Regne Unit dels partidaris de la seva sortida de la Unió Europea. Tampoc dels resultats electorals del 26 de juny a Espanya. Podem aventurar, però, que cap de les dues situacions apunta a millores en els sistemes educatius respectius.

El mes de juny el panorama es completava amb la duríssima repressió del magisteri mexicà, amb docents morts, en protesta per la imposició d'una nova llei d'educació per part del govern del PRI (Partit Revolucionari Institucional); o al Brasil, on la dreta corrupta, responsable de l'*impeachment* a la presidenta Rousseff reclamava una educació apolítica –*uma escola sem partido*– com si això fos possible.

A Catalunya tampoc les coses anaven massa millor. L'escola pública es quedava sense la necessària incorporació dels nous docents promesos a començament de curs. Un any més no es convocaven oposicions en no aprovar-se els pressupostos per la manca d'acord entre Junts pel Sí i la CUP i es mantenien els concerts amb escoles que segreguen per raó de sexe. El govern, per altra banda, tampoc va creure pertinent personar-se com a part en els casos de pederàstia que havien sortit a la llum en algunes escoles dels maristes. I, per acabar-ho d'adobar, es retallaven les hores de literatura al Batxillerat.

Simultàniament, però, s'insinuaven projectes que, gairebé de manera miraculosa, apareixien com la solució per al futur de l'escola catalana. Els mitjans de comunicació es feien ressò de projectes innovadors encapçalats pels jesuïtes i pels escolapis; altres, la majoria de centres públics, comptaven amb el suport d'algun banc o d'alguna caixa d'estalvis, que confiaven en lideratges emblemàtics per transformar la realitat de l'escola catalana. Podríem seguir, però...

BON INICI DE CURS?!?!?

Ha passat l'estiu. Poques coses recordem de com va acabar el curs. Com cada any, hem de posar fil a l'agulla per fer funcionar les nostres escoles i aconseguir que els infants aprenguin i puguin utilitzar aquests coneixements, habilitats i valors per créixer com a persones i per contribuir a la construcció d'un món millor. Haurem de confiar, un cop més, en el sentit comú dels claustres, en les companyes i companys amb qui, colze a colze, elaborem projectes i els tirem endavant amb més o menys fortuna, però amb la il·lusió de voler fer les coses bé. Intentem treballar amb les TIC per fer unes bones TAC, però no abandonem del tot ni els llibres, ni el paper, ni la pissarra. Treballem virtualment, però sense allunyar-nos massa del nostre entorn proper.

Estarem a l'aguait del que ens diguin des de l'Administració i de si des de la inspecció ens donaran un cop de mà per tirar endavant els projectes i per resoldre els problemes que se'ns presentin o només ens fiscalitzaran. Creuarem els dits perquè ningú ens vingui amb nous canvis curriculars al marge de les nostres pràctiques. Buscarem cursos i maneres per posar-nos al dia en noves metodologies o en continguts que tenim una mica rovellats. Intentarem coordinar-nos el màxim possible amb les famílies. Celebrarem les festes de rigor. Tindrem estudiants de Magisteri o de professorat de Secundària a les nostres aules per observar-nos i aprendre de nosaltres. Esperarem uns nous pressupostos per saber si ens augmenten el sou o ens seguiran fent caritat. En fi... farem, més o menys, el mateix que fem cada any. I ho farem amb

el convenciment que enguany les coses sortiran més bé que el curs passat.

Mentre, al món seguiran passant coses. Algunes molt preocupants i a les quals probablement haurem de donar alguna resposta des de l'escola. Altres ens permetran albirar que un altre món és possible. Seguirem somiant que ens hagués agradat, que ens agradaria, fer de mestres a Finlàndia o que la nostra escola s'assemblés a la finlandesa. Al final, acceptarem un cop més la nostra realitat. I intentarem canviar-la quan tinguem consciència que el canvi valdrà la pena i suposarà una millora per als estudiants i per a nosaltres com a professionals.

També de nou serem crítics amb l'Administració i ens negarem a acceptar allò que no ens agradi com, per exemple, que la Conselleria d'Ensenyament retalli el paper de la literatura a l'escola. I potser farem nostra la idea que ens trametia l'escriptora Najat El Hachmi a *El Periódico* del 26 de juny: *Un bon llibre fa entendre profundament la vida perquè n'ofereix una representació plena de matisos i, sobretot, desenvolupa una de les capacitats més importants en democràcia: l'empatia, l'habilitat de posar-nos en el lloc de l'altre. Cosa que porta, per força, a un robust i fonamentat sentit de la justícia.*

En definitiva, seguirem bregant per fer des de l'escola un món més just i perquè els nens i les nenes, els adolescents i els joves –homes i dones–, desenvolupin la seva capacitat d'empatia i busquin les solucions que els adults no acabem de trobar per fer un món més just, lliure i democràtic.

Monogràfic

Cada cop és més difícil que els adolescents i joves responguin amb seguretat i contundència a la pregunta “Tu, de gran, què vols ser?”, sobretot si esperem d’ells una resposta que expressi un projecte vital pensat per durar al llarg de tota la vida. Fins fa relativament poc els condicionants familiars, socials i culturals donaven poc marge a l’elecció, tot estava molt predeterminat. Després, a poc a poc, es va guanyar un temps on semblava que, amb capacitat, voluntat i esforç, tot era possible.

Ara, la globalització, les noves tecnologies, els canvis tecnològics, socials, laborals i polítics introdueixen incerteses de cara al futur, tant a nivell personal, en els alumnes de les escoles actuals i les seves famílies, com col·lectivament en les organitzacions i els sistemes educatius. Tot plegat fa que sembli impossible fer cap mena de previsió mínimament segura i estable. Amb tot, cal, individualment i col·lectivament, construir el futur des del present i és evident que l’educació ha de contribuir-hi, aquesta és la seva tasca.

A les escoles els nens i les nenes, i als instituts els nois i les noies, han de treballar planificadament, al costat dels adults i els iguals, de manera que aprenguin, a partir de vivències, a conèixer i valorar les pròpies capacitats i a esforçar-se a superar les mancances, a expressar i a controlar els seus sentiments i emocions, a relacionar-se assertivament amb els altres, a decidir de forma autònoma... i, a poc a poc, a partir del coneixement de si mateixos i de l’entorn, anar construint el seu projecte de vida i trobar el seu lloc en el món.

Partint de les certeses actuals —poques— i d’una prospectiva social i educativa rigorosa i ben fonamentada, ens podem plantejar com serà la societat i, en conseqüència, l’escola del futur, com veuen els nens i joves el seu futur, i com ha de preparar l’escola actual els alumnes d’avui per a un futur ple d’incerteses.

A cavall de la prospectiva, la sociologia i l’educació com a marc de referència, i de la tutoria i l’orientació en el marc escolar, ens podem plantejar algunes respostes i, sobretot, moltes preguntes sobre aquestes qüestions.

És per això que hem organitzat aquest monogràfic en diferents blocs, un més de marc de reflexió teòrica i un altre on recollim propostes de l’administració, experiències de centres educatius i les inquietuds de les famílies, tot i que, volgutament, els articles no estan ordenats estrictament seguint aquests blocs.

JO DE GRAN VULL SER...

En el primer bloc, en Joan Manuel del Pozo, en el seu article “Educació i futur: una previsió no resignada”, ens situa en un futur esperançat i ens assenyalava els principals ingredients invariants i variables del proper futur i les seves repercussions educatives.

Ferran Ruiz ens proposa una reflexió des de la prospectiva educativa i ens parla de la necessitat d'imaginar possibles futurs, d'especificar-los i de debatre quins serien desitjables, i de la relació que això té amb una correcta política educativa.

En l'entrevista Alejandro Tiana, a partir del seu bagatge de molts anys d'experiència docent, de recerca i de gestió de política educativa, ens dóna la seva opinió sobre l'evolució i les línies bàsiques de continuïtat i canvi del nostre sistema educatiu i dels del nostre entorn.

Finalment, en Joan Badia tanca el monogràfic amb l'article “Canvi de model educatiu?” fent una reflexió sobre la necessitat d'abordar un canvi en profunditat del sistema educatiu català, i ens planteja algunes qüestions que creu que caldria tenir en compte per orientar aquest canvi.

Pel que fa als altres articles, el que signen Eulàlia Cervera, Joana Ferrer i Montse Ortiz ens situa el present de l'orientació educativa des d'un recorregut pel passat, mentre que Eulàlia Esclapés presenta una proposta d'una administració educativa per a l'èxit educatiu de tothom partint de les necessitats i els reptes actuals: preparar els joves i adolescents vers les incerteses del futur.

Les tres experiències de centres són complementàries. Així veiem com també des d'una escola de Primària, l'Escola Frutuós Gelabert de Barcelona, l'equip de mestres acompanya l'alumnat en la construcció dels seus itineraris personals i educatius a partir de l'autoconeixement, mentre que a l'Institut Bernat el Ferrer de Molins de Rei es posa l'èmfasi en la transició Primària-Secundària, i a l'Institut Nicolau Copèrnic de Terrassa s'insisteix que la tasca orientadora és responsabilitat de tothom.

Per últim, Àlex Castillo, amb un estil fresc i suggeridor que és d'agrair, ens trasllada la visió de les famílies i proposa una reflexió sobre el paper de l'escola i de la societat en la construcció del futur personal i col·lectiu.

ANTONI DOMÈNECH I ÀNGEL DOMINGO
Coordinadors del monogràfic

Sembla que els humans som l'espècie amb una capacitat més alta de preveure el futur; no l'única, segons els darrers estudis de zoologia i d'etologia, que indiquen una certa capacitat d'alguns mamífers, especialment primats, de planificar accions futures. No podem saber, però, quin grau de 'consciència específica de futur' tenen i si la planificació va gaire més enllà d'un hàbit instintiu d'acumulació amb resultats útils per al seu futur. Nosaltres, si més no, creiem tenir-la i, a més, tenir-la ben aguda.

Educació i futur: una previsió no resignada

JOAN MANUEL DEL POZO

Consciència de futur

Professor de Filosofia de la Universitat de Girona

La nostra ment, dita racional, distingeix perfectament els tres moments del temps —passat, present i futur—, per una banda, i, per una altra, la nostra imaginació ens permet una combinatòria d'idees, memòria, experiències, somnis, desigs, ambicions, temors i altres disposicions mentals que projecta decididament cap al futur; i ho fa en una considerable varietat de gèneres: des de la pura ficció d'entreteniment, passant per l'anomenada 'ciència-ficció' amb pretensions realistes, fins a les més elaborades i argumentades teories referents a l'evolució econòmica, les infraestructures i tecnologies, la sostenibilitat ambiental, la previsió de despeses socials, etc.

Futur i educació

l'educació? També ha de tenir lògicament el seu futur futur. És més, si alguna cosa vincula radicalment i substancialment el futur amb l'educació —especialment el sistema formal— és l'edat dels seus protagonistes o 'beneficiaris', perquè, per definició, el futur ja és i serà seu. Educar la gent menuda i jove, sempre i especialment avui, és estar treballant directament per al futur des del present; podríem fins i tot arribar a dir, per fer paràfrasi d'un conegut anunci —tot adjudicant condició primaveral al futur— que "ja és primavera a l'educa-

ció". En certa manera, doncs, l'educació seria, en termes morals —preferibles a d'altres— especialment 'responsable' del futur; i en termes, menys preferibles, però avui tan omnipresents, els de mercat, 'propietària' del futur. Per tant, el repte del futur ens interpel·la molt seriosament, a tots, però sobretot a qui se senti professional de l'educació. I la interpel·lació adquireix un to especialment elevat en relació amb la formació de les persones educadores que en l'immediat futur s'hauran de fer càrrec del que podríem anomenar la capacitat renovadora i de millora dels futurs humans. Per ocupar-nos-en ara, ni que sigui sumàriament, ens calen almenys dos moments. El primer, una reflexió sobre els possibles ingredients del futur —sense fixació d'un horitzó concret: diguem a curt i mitjà termini, perquè el llarg se'n escaparia massa. El segon, la repercussió, positiva o negativa, d'aquests ingredients sobre les legítimes i necessàries aspiracions educatives.

Futur: fill del passat i de la llibertat

Primerament, doncs, intentem, ja que no és possible veure'l, entrellucar imaginativament i racionalment fins on sigui possible els ingredients del futur. Ho fem tot evitant no confondre la previsió amb el desig; tenim dret a desitjar un o altre futur, però és convenient abans haver ponderat bé els seus perfils probables, per evitar que el —legítim però estantís— desig adquireixi proporcions impossibles o absurdes. La primera constatació necessària és reconèixer que el futur és fet de la matèria del passat; no hi ha cap més manera possible d'arribar al futur que des de la realitat assolida en el passat: tots els futurs de qualsevol etapa o localització històrica són fills del respectiu passat; però els fills no són una estricta reproducció dels pares —no són iguals—, sinó que, a més de la diferència per la barreja genètica, amb els anys adquireixen perfil propi, i sovint distanciat, derivat de la seva llibertat; el futur col·lectiu, fill del passat, també és

fet de les imprevisibles decisions lliures que en tot moment es van prenent. Si és així, doncs, podríem dir —amb la coneguda terminologia aristotèlica— que el futur és fet de *la matèria* del passat i de *la forma* de la llibertat.

“EL REPTE DEL FUTUR ENS INTERPEL·LA MOLT SERIOSAMENT, A TOTS, PERÒ SOBRETOT A QUI SE SENTI PROFESSIONAL DE L'EDUCACIÓ”

Ingredients invariants del futur

En altres termes, podem detectar *factors invariants*, estables o segurs, que seran presents en el futur perquè vénen o de la mateixa condició humana permanent o de factors inercials molt forts del passat, que serien, doncs, la seva *matèria*; i alhora des dels canvis del present, i com en germen, podem detectar també *factors variables* que, en ús de la llibertat d'ara mateix, semblen projectar-se endavant amb força i constituïrien, doncs, la seva *forma*. Entre els elements invariants, i per tant previsiblement romanents també en el futur, situaríem sobretot —per la seva significació educativa— el llenguatge, la sociabilitat, la sensibilitat i, com a font de canvi, però estructuralment necessària, la llibertat. Cap educació futura no podria prescindir d'ocupar-se de la formació d'aquests elements si no volia caure en l'arbitrarietat —per brillantment 'futurista' que fos— i finalment en el perjudici directe dels educands. ¿Algú es pot imaginar una humanitat propera prescindint de la competència lingüística, dels valors convencionals, de la vida emocional o del bon exercici de la llibertat? Això sembla que ha de romandre en qualsevol context; és a dir, siguin quins siguin els factors variables.

Ingredients variables del proper futur

Parlant d'ells, els que destacaríem —també per la seva rellevància educativa— perquè germinalment apunten ja ara, són els següents: la globalització, que continuarà comportant elevats graus de mobilitat de tota mena, d'intercomunicació múltiple, d'informació sobreabundant i d'acceleració —qui sap si malaltissa— de les vivències personals i socials; l'avenç tecnològic, font d'utilitats indiscutibles i variadíssimes, però alhora llaminer fins a convertir-se —com ja ho comença a ser— en una mena de 'nova màgia', amb el perill inherent a totes les màgies: la desactivació de la capacitat crítica i notables problemes ètics —en aquest cas, tendència a pensar que tot el que *es pot fer* (tècnicament) *es pot fer* (èticament)—; la liquidesa cultural, que s'expressa en una alta inestabilitat i variació constant de tota mena de valors, institucions, formes de vida, hàbits socials, etc., amb el probable efecte d'inseguretats personals i col·lectives; el visualisme concretista —Sartori: ja som més *homo videns* que *homo sapiens*— propi d'una cultura obsessionada per la imatge, cada dia més potenciada per la tecnologia, però també més manipulable i manipuladora, amb

menyspreu del pensament abstracte de base conceptual; l'individualisme, com a actitud resultant d'una curiosa combinació d'elements tecnològics —més aparells, però menys contacte personal en la comunicació— i elements sociopolítics —ideologia ultraliberal en oposició al benestar social, mercats financers sobre política democràtica, interessos particulars per damunt de valors socials, competitivitat forassenyada amb menyspreu de tota regla de joc i del compromís polític.

Repercussió educativa

L'anàlisi de la repercussió educativa d'aquests elements variables és poc esperançadora: la majoria semblen, a primer cop d'ull, entrar en contradicció amb els elements que encara considerem invariants: la competència lingüística sembla amenaçada pel visualisme concretista, menyspreador del poder conceptual abstractiu —que pren cos en l'abusiva reiteració de la molt discutible dita 'una imatge val més que mil paraules'— i per l'avenç tecnològic dels aparells de comunicació; la sociabilitat, per l'individualisme i pels valors ultraliberals; la vida emocional pel mateix individualisme i per la liquidesa cultural creixent, mare de tantes inseguretats —generadores de pors i dependències de tota mena—; i finalment, la llibertat, amenaçada pels efectes de la crisi del compromís democràtic i el segrest de la política a mans dels mercats, demés de la minva del pensament crític i la sensibilitat ètica.

Més necessitat encara de l'educació

En aquesta complexa situació, una cosa és clara: l'educació es farà encara més necessària que mai per tal d'evitar el que seria una veritable 'crisi humanitària', no solament en sentit primari de necessitats de supervivència, sinó en un sentit més elaborat: crisi dels valors que ens identifiquen fins ara com a persones amb dignitat plena, drets fonamentals i llibertats personals i

públiques. I no una educació reduïda a pura instrucció, sinó una educació compromesa amb els valors substancials de la humanitat, per la banda més bàsica, i amb les noves necessitats per la banda més operativa o funcional, que no pot deixar de conèixer i intentar servir. Aquesta educació, que cal reconèixer com a molt exigent en molts registres, només podrà reeixir de la mà de les millors persones posades a educar. Perquè si una imatge vella de l'educació podia ser la d'ensenyar a caminar pels viarans de la vida, en el futur serà la d'aprendre junts a 'navegar en un mar d'incerteses' —com deia Edgar Morin—, la qual cosa és més complexa.

Principis generals i orientacions pedagògiques per al futur

Quins principis generals i quines orientacions pedagògiques podrien orientar la formació de les persones educadores del futur? A la vista de l'anàlisi necessàriament sumària de vectors invariants i variables que hem fet i de les repercussions educatives que se'n desprenen, gosaria proposar, també sumàriament, els principis següents: el de pedagogia holística, global o comprensiva, la més allunyada possible de la pedagogia tecnocràtica —versió sofisticada de la 'nova màgia' tecnològica—; el de formació contínua, coneixement i participació en la recerca i intercanvis múltiples docents; el de professionalitat, autonomia i responsabilitat; i el d'obertura transescolar i cooperació amb la pluralitat de fonts i agents educatius que operen en tota societat oberta.

“QUE EL FUTUR ÉS FET DE LA MATÈRIA DEL PASSAT I DE LA FORMA DE LA LLIBERTAT”

Aquests principis s'haurien de complementar amb orientacions pedagògiques més concretes que, resumidament, serien,

distribuïdes en dos nivells: en l'ordre fonamental, una afinada formació lingüística, habilitat comunicativa i competència argumentadora; el d'un exigent sentit del mètode, la història i el context social de tota la ciència i la tècnica; el d'una formació teòrica i una gran coherència pràctica en la doble dimensió de la sensibilitat: ètica i estètica. En l'ordre d'orientacions més operatives, un exercici permanent de pensament crític, una actitud de compromís amb la diversitat social associada a la professionalitat educadora, un ús competent, serè i crític de les tecnologies, incloses les audiovisuals en la mesura justa, un sentit tutorial i no instructiu, ni ultratecnificat ni autoritari, de la relació educativa; i, finalment, una marca de distinció educadora que no pot ser altra que un sentit de la responsabilitat assumit i practicat sense reserves.

Contra la resignació, confiança i compromís

La més probable de les previsions del futur és la demostració del seu propi desencert anticipador. El desencert podria venir per haver estat massa pessimistes o massa optimistes respecte al futur previst: el que és segur és que no hauria de provenir del fet d'haver estat, ni ara quan el preveiem ni quan arribi de debò, resignats davant dels seus perfils més difícils, com si fossin inexorablement fatals. Només hi ha una educació possible, que és l'educació que confia en la permanent capacitat humana de millorar sobre si mateixa. Les persones que assumeixin la tasca educadora en el futur hauran de partir de manera sincera i entusiasta d'aquesta confiança. La més pessimista de les previsions educatives no ha de despertar-nos ara ni despertar-los després resignació, sinó, des de la més serena anàlisi, una activa confiança i un ferm compromís de treball humanitzador, és a dir, veritablement educador.

Totes les experiències són del passat i totes les decisions s'adopten de cara al futur. Imaginar possibles futurs, especificar-los i debatre quins serien desitjables és un exercici tan necessari com infreqüent en educació. Fer-lo requereix imaginació i metodologies prospectives. Amb l'avaluació i la recerca usuals no n'hi ha prou.

Imaginació i futurs educatius

FERRAN RUIZ TARRAGÓ

Expresident del Consell Escolar de Catalunya

“Futur: Allò que serà, el temps a venir.”

Font: DICCIONARI DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Imatges de passat i de futur

Un element intrínsec de la condició humana és que totes les experiències pertanyen al passat mentre que totes les decisions es prenen amb relació al futur. Les experiències individuals i col·lectives condicionen accions i decisions, les quals poden influir en la materialització del futur, fent que aquest es concreti d'una determinada manera o en d'altres diferents. El present és el nexa fugisser i sempre en moviment entre passat i futur: és en el present quan s'actua i es decideix a partir de les experiències acumulades i de les imatges o visions que hom tingui del futur i en especial del futur considerat desitjable amb relació a un conjunt de criteris.

Alvin Toffler deia que tota educació crea imatges de futur —en el sentit que genera experiències que influeixen tant en les visions que es tenen del demà com en les preferències de les persones— i que tota educació sorgeix o resulta d'imatges mentals del futur, les quals condicionen les decisions que es prenen per tal d'obtenir determinats efectes o resultats. En aquest sentit, planificar no és res més que adoptar decisions amb la intenció que afectin el futur d'una manera determinada i desitjada.

Canvi educatiu i visions de futur

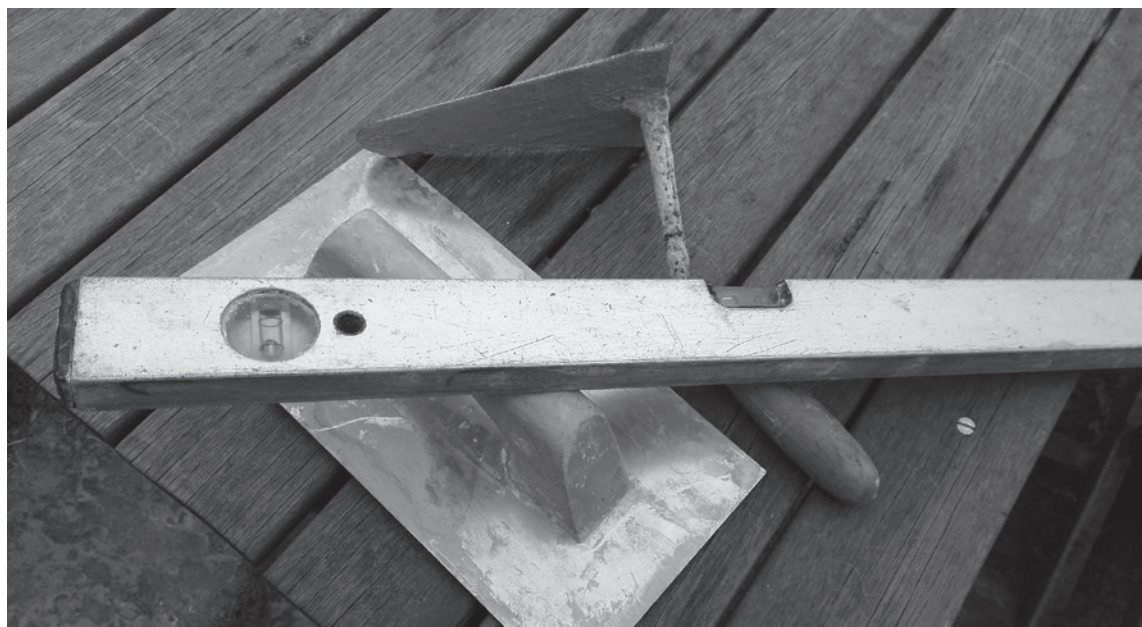
El gran assumpte del canvi educatiu es pot resumir en l'interrogant de si la imatge generada per les experiències del passat i la imatge o representació mental de la realitat futura (en concret de la considerada preferible o desitjable) són semblants —fins i tot idèntiques— o bé si presenten diferències substancials i, en aquest cas, especificar quines són aquestes diferències. El significat imprecís que en educació tenen verbs com *millorar*, *innovar*, *canviar*, *progressar* o *transformar* és sobretot una qüestió d'imatges mentals.

Quan la representació mental creada per les experiències del professorat, de les famílies, de l'acadèmia, del govern i de la societat en conjunt és similar a la imatge o composició mental que aquests estaments tenen del futur de l'educació, hi ha elements per afirmar que la societat en té una visió estàtica. La semblança d'imatges denota un sistema educatiu instal·lat en una dinàmica conservadora, amb escasses aspiracions de canvi. A aquesta realitat hi contribueix el fet que els mapes mentals de les persones són tossuts, tendeixen a adherir-se al que és tradicional i conegut, així com a les velles i còmodes certes proporcionades pel propi pas pel sistema

educatiu —generalment mancades d'una revisió en profunditat—, reforçades tant per les experiències dels que han tingut èxit amb el currículum i l'organització tradicionals com pels grups d'interès existents.

Tanmateix, és força estesa la idea que el sistema educatiu ha de canviar per fer front als enormes reptes personals que comporten la globalització, l'automatització i la galàxia Internet, les actituds i valors dels joves, les dinàmiques socials i les realitats econòmiques, entre d'altres. La preparació per a aquest canvi requereix que hi hagi debats professionals, socials i polítics amplis i estructurats, que generin visions renovades del que podria i convindria que fos l'educació futura i que contribueixin a la creació de consensos sobre les decisions que s'han de prendre i les accions que s'han de dur a terme. En aquest sentit, el recurs *gairebé exclusiu* a l'avaluació com a instrument de renovació, cercant exclusivament dins del sistema les claus per a la seva millora, contribueix a fer que el sistema educatiu sigui encara més presoner de les imatges que té d'ell mateix.

La preconditioni per al canvi educatiu és elaborar i refinar una imatge renovada de l'educació o, millor, un ventall d'imatges

amb característiques diferencials. En absència d'aquestes visions referencials, els esforços per canviar es dilueixen en innovacions puntuals més o menys articulades que difícilment donen lloc a noves i més satisfactòries realitats. La urgència d'avui és construir, consensuar, refinar i transmetre a la societat imatges renovades de futur que sustentin la transformació del sistema educatiu.

Imaginació i prospectiva

El problema essencial de l'estudi del futur és que és impossible. No hi ha "fets del futur". El futur no és observable, no se'n poden aconseguir dades, ni prendre'n mostres per analitzar-les. Tampoc es poden fer experiments, obtenir-ne conclusions i formular lleis predictives. El mètode científic no li és aplicable. La impossibilitat de conèixer el futur és un altre element intrínsec de la condició humana; és un límit absolut de les seves capacitats.

"PLANIFICAR ÉS ADOPTAR DECISIONS AMB LA INTENCIÓ QUE AFECTIN EL FUTUR D'UNA MANERA DETERMINADA I DESITJADA"

Tanmateix, com que el futur importa a tothom —siguin individus, famílies, empreses, governs, institucions o societats— i tothom ha de fonamentar la presa de decisions de la millor manera possible, l'estudi del futur es fa de manera indirecta a través d'imatges, idees i composicions mentals elaborades per grups de persones en el marc de projectes prospectius.

Així, la imaginació de les persones és el recurs essencial per estudiar el futur. La imaginació opera amb informacions que provenen del coneixement del passat, de l'observació del present i de la capacitat especulativa per preguntar-se "i si...?".

Aquesta pregunta tan elemental és decisiva i imprescindible per tal de generar imatges potents de futur que evitin el triomf de l'opció "per defecte", que no és altra que la visió tradicional d'una educació instal·lada en una dinàmica de "més del mateix" i subjecte a una obsessió creixent pels protocols, l'avaluació i el retiment de comptes. L'exercici conscient i deliberat de la imaginació és imprescindible per desenvolupar alternatives al model hegemònic actual.

La prospectiva és la disciplina que estudia el futur per comprendre'l i poder-hi influir. Les seves premisses bàsiques són que el futur no és previsible ni està predeterminat, però que amb les decisions del present es pot influir en esdeveniments futurs. Amb aquesta finalitat disposa de metodologies que faciliten el treball col·lectiu amb la imaginació i ajuden a sistematitzar la construcció d'imatges de futur.

Una de les metodologies més productives és la dels escenaris. Un escenari és una narració d'un hipotètic sistema, entorn o situació del qual s'accentuen les característiques, riscos i oportunitats, elaborada amb la finalitat d'entendre les seves implicacions. Un bon escenari ha d'interpel·lar l'individu i el grup i provocar sentiments d'entusiasme o de rebuig que posin de manifest conviccions, creences, esperances, desitjos, aprensions i pors. Perquè siguin útils els escenaris han de ser múltiples i abastar una gamma de futurs alternatius, per invitar així a decidir com es voldria que fos el futur i esperonar a actuar de manera que aquest es materialitzi en el sentit desitjat.

Escenaris educatius

Un exemple destacat d'aplicació del mètode prospectiu a l'educació és *Schooling for Tomorrow*, projecte dut a terme pel CERI de l'OCDE amb l'objectiu de crear un panorama d'escenaris de futur dels sistemes

educatius. Aquest projecte va desenvolupar sis escenaris alternatius que representen una mena d'instantànies d'allò en què els sistemes educatius es podrien convertir en el decurs d'una generació. Aquests escenaris es classifiquen en tres grups: intent de mantenir l'*statu quo*, reescolarització i desescolarització.

En el primer grup els sistemes educatius mantenen les característiques bàsiques dels sistemes actuals, sigui per decisió pública, sigui per incapacitat d'imaginar o de dur a terme canvis substancials. En un d'ells, pensat com l'evolució gradual i limitada dels sistemes actuals, els centres educatius es mantenen forts, burocràtics, poc flexibles organitzativament i força tancats en ells mateixos. L'altre escenari d'aquest grup planteja un sistema immers en una profunda crisi causada per l'escassetat del professorat a causa de jubilacions massives, l'èxode per condicions de treball insatisfactòries i l'existència d'altres feines més atractives.

Els dos escenaris de reescolarització es corresponen a situacions en què hi ha inversions substancials en educació i un ampli reconeixement social dels centres educatius, del seu treball i del professorat, en un context que dóna alta prioritat a la qualitat i l'equitat. Un escenari posa el focus en la socialització i en les escoles com a nuclis articuladors de la comunitat i l'altre dóna preferència a l'escola com a organització polaritzada en els aprenentatges.

Els dos escenaris de desescolarització plantegen un cert desmantellament dels sistemes escolars, causat per la insatisfacció que diversos agents clau mostren respecte de l'educació institucionalitzada que proporciona el sistema existent. Un d'ells, anomenat xarxes d'aprenentatge i societat en xarxa, descriu l'abandonament de les escoles a favor d'una multitud de xarxes d'aprenentatge, potenciades pel baix cost de les TIC. La desinstitucionalització,

fins i tot el desmantellament, dels sistemes escolars, és aprofitat per organitzacions culturals, comunitàries i religioses per tal d'articular instruments de socialització i d'aprenentatge per als nens i joves, alguns de caire merament local i d'altres amb clara vocació internacional. L'altre escenari, anomenat extensió del model de mercat, dibuixa un sistema educatiu en què l'educació es considera més un bé privat que no pas un bé públic i, per tant, s'articula a partir de l'oferta del mercat.

Aquests i d'altres escenaris (com els elaborats per Futurelab, Finnsight, etc.) dibuixen uns horitzons potencials i oberts amb relació a l'evolució futura dels sistemes educatius, que poden ajudar a visualitzar situacions educativament desitjables i dissenyar els pertinents processos de transformació.

Prospectiva i política educativa

El pensament i la recerca sobre educació en general no han considerat la prospectiva amb la profunditat que es mereix atesa la seva potència conceptual i metodològica. Costa d'explicar aquesta omisió perquè molt sovint es proclama que les persones són el principal recurs de la societat i que de manera corresponent l'educació és la inversió més important i necessària. Essent aquesta una inversió a llarg termini és paradoxal que les decisions sovint estiguin més condicionades per plantejaments puntuals, situacions urgents i consideracions polítiques que pretenen aconseguir efectes immediats que no pas per escenaris elaborats mitjançant una actuació prospectiva seriosa i dels quals s'escull el que políticament i social es considera òptim.

“LA LOMCE ÉS UNA PROVA DE LA INCAPACITAT DE DUR A TERME UNA ACTUACIÓ PROSPECTIVA SERIOSA”

La imposició de la LOMCE per part del govern espanyol és prou evident en aquest sentit. Una llei d'una enorme importància es va imposar sense efectuar cap anàlisi profunda, rigorosa i participativa de les causes dels dèficits d'aprenentatges i del conjunt de factors i circumstàncies que han portat el sistema educatiu a una situació que es considera inadequada. Tampoc es va fer cap acció estructurada de prospectiva de futur, de formulació d'escenaris i de modelització dels processos de transformació pedagògica, organitzativa i institucional que podrien haver portat a una millora substancial de l'educació de milions d'alumnes. La LOMCE exemplifica la preferència dels governs per dinàmiques a curt termini i, alhora, és una prova de la incapacitat de dur a terme una actuació prospectiva seriosa, que permeti traçar línies de pensament clares i potents d'evolució del sistema educatiu, que el posin en condicions de reeixir davant els reptes que confronta.

lució del sistema educatiu, que el posin en condicions de reeixir davant els reptes que confronta.

Pel que fa a Catalunya, els redactors de la Llei d'educació del 2009 es feren ressò de la necessitat de la prospectiva en considerar en el preàmbul que un dels factors pels quals la LEC és “un conjunt normatiu coherent, complet i amb visió de futur” és que la llei mateixa determina que, per mitjà de la prospectiva, “es proporcioni al sistema educatiu informació i estudis sobre fets, tendències, polítiques i perspectives de futur que aporten coneixements externs al sistema educatiu català i permeten establir nous marcs de referència”. Amb aquesta finalitat la LEC estableix que “l'aplicació de la prospectiva en l'àmbit educatiu persegueix complementar el coneixement del sistema i de les pràctiques educatives proporcionat per l'avaluació”. (Article 182.) Tanmateix, siguin quins siguin els motius, aquestes expectatives no s'han materialitzat en no desenvolupar-se l'Agència d'Avaluació i Prospectiva de l'Educació prevista en el títol XI (“De l'avaluació i la prospectiva del sistema educatiu”).

La desafortunada orientació de la LOMCE i la manca de desplegament de l'acció prospectiva a Catalunya exemplifiquen —encara que amb entitat i implicacions molt diferents— els dèficits col·lectius de la societat, de la política, de l'Administració i de la professió pel que fa a imaginar escenaris i traçar línies d'evolució del sistema educatiu. En absència d'accions decidides i consistents que perfilin el futur desitjable de l'educació, aquest queda reduït a adaptacions sobre la marxa de la realitat present i a l'encaix forçat de les aspiracions de canvi en les envellides estructures existents.

Entrevista al Dr. Alejandro Tiana

ANTONI DOMÈNECH

PERSPECTIVA ESCOLAR

Alejandro Tiana Ferrer és catedràtic de Teoria i Història de l'Educació i rector de la Universidad Nacional de Educación a Distancia (UNED); ha dedicat la seva vida a l'educació tant en els camps de la docència i de la investigació com en els de la gestió i la política educativa. Entre d'altres, des del 2004 fins al 2008, va ocupar el càrrec de secretari general d'Educació en el Ministeri d'Educació i Ciència. Va ser un dels artífexs principals de la LOE.

Alejandro té un caràcter afable, és de bon tractar i un gran conversador que s'entusiasma especialment si es debat sobre temes relacionats amb l'educació.

En un clima de gran cordialitat ens respongué les preguntes següents:

Entenem que les finalitats de l'educació són el desenvolupament de les capacitats personals, la socialització i la preparació inicial per al món del treball. Els canvis accelerats experimentats per la societat occidental els últims anys, en què han canviat o han matisat aquests objectius?

Crec que les transformacions que s'han produït i continuen produint-se en les nostres societats no canvien en els punts fonamentals el caràcter d'aquestes finalitats últimes, però indubtablement sí que canvien la manera com es concreten. Del

fet que una bona educació ens ha de formar com a individus, com a components d'una societat i com a persones que construeixen la seva vida per mitjà del treball no en pot dubtar ningú que s'ho plantegi seriosament. Però el tipus de capacitats que ens calen per desenvolupar-nos amb agilitat en un món complex, les habilitats personals que necessitem i les competències necessàries per exercir una activitat laboral és evident que han canviat, i a vegades molt notablement. Per això diem que l'educació també està canviant, perquè se'n modifiquen els continguts, els objectius específics i les maneres com es desenvolupa.

En la societat actual, els coneixements, els valors socials compartits, les pautes de conducta..., canvien ràpidament, l'escola no pot garantir una formació necessària i suficient per a tota la vida, cal continuar formant-se en tots els camps després de l'etapa d'educació inicial. Com condiciona aquesta realitat l'encàrrec social que reben les institucions educatives?

Al meu parer, aquesta és una de les grans transformacions que està experimentant l'educació. Durant dos segles, des de la seva constitució al final del XVIII fins quasi l'actualitat, els sistemes educatius han anat establint i desenvolupant aparells escolars cada vegada més complexos i sofisticats per educar les generacions joves. Però al final del segle XX, les coses van iniciar un canvi, perquè es va començar a escampar la convicció que l'educació rebuda durant les etapes d'infància, adolescència i joventut no bastava per donar resposta als reptes que s'anaven presentant a tota la població, també l'adult. Llavors és quan comencen a aparèixer termes com el d'educació permanent o recurrent i altres de semblants que la UNESCO difonia partir dels anys setanta. És veritat que els sistemes educatius també anaven atenent de diverses maneres la població adulta (recordem, per exemple, les classes per a adults a les escoles primàries durant els segles

XIX i XX), però aquesta activitat formativa postescolar no deixava de ser marginal, de situar-se als marges. El canvi que s'ha produït els darrers anys en aquest sentit és que l'educació ha passat a concebre's com una activitat que es du a terme en el transcurs de tota la vida. No crec que aquesta transformació s'hagi completat, però és indubtable que la nostra concepció de l'educació està canviant en aquesta direcció. No penso que sigui aventurat preveure que els canals de formació en el transcurs de la vida aniran eixamplant-se i formalitzant els anys vinents. I aquesta evolució obligarà a replantejar i reorganitzar els sistemes d'educació i formació. Iniciatives com el desenvolupament de l'educació no formal i la seva vinculació amb la formal o l'acreditació de la formació adquirida fora del sistema escolar aniran guanyant més importància.

Hi ha veus que diuen que la institució escolar tal com la coneixem respon a les necessitats de la societat industrial i que avui, en la societat del coneixement, aquesta institució potser ha quedat obsoleta i ha deixat de ser necessària. Què n'opines sobre això?

Bé, dur aquest argument fins a l'extrem em sembla una mica 'apocalíptic' (en el sentit que Umberto Eco feia servir aquest adjectiu). No crec pas que sigui veritat. La tasca de socialització de les noves generacions continua essent necessària i l'escola és una institució que la realitza de manera prou satisfactòria. Una altra cosa és que el context hagi canviat tant que l'escola es vegi obligada a adaptar-se per donar resposta a les noves necessitats i demandes i que fins i tot hagi d'anticipar el futur. D'altra banda, és el que ha fet en el transcurs de tota la seva història. Que ningú es pensi que els sistemes educatius i les escoles foren creats com són ara i mai no han canviat. És una imatge que algunes persones tenen, però és radicalment falsa. Els processos de transformació de l'aparell escolar són palesos, per bé que no sempre

tan ràpids com alguns autors suposen o reclamen. Al cap i a la fi, les institucions escolars són instruments conservadors, en el sentit genuí del terme, és a dir, de conservació de les societats. I per conservar-les, cal també que es renovin. Però d'aquí a pensar que la institució escolar hagi de desaparèixer, hi ha un bon tros. En un futur llunyà pot passar que experimenti transformacions radicals, però no crec que la meva generació ho vegi.

La societat de la comunicació i la globalització han canviat el món. És possible pensar en un sistema educatiu global o en unes pautes supranacionals vinculants que obliguin a redefinir el paper dels estats en el disseny dels sistemes educatius?

Creo que aquesta reflexió és molt interessant. És indubtable que els sistemes educatius es troben sotmesos a una tensió

en aquest sentit. D'una banda, respon a una sèrie de característiques del medi més proper en què actuen, però d'altra, actuen en un entorn més global que els planteja desafiaments nous. Fins no fa gaire, els sistemes educatius han anat donant resposta sobretot a les necessitats de les societats en què s'inserten. Per més que tots aquests sistemes tinguessin alguns trets semblants, la configuració de les societats a les quals servien i els seus trets culturals distintius, l'organització dels estats que els sustenten i la seva història, han estat elements crucials per comprendre'n les característiques i la seva evolució, que ha seguit camins diferenciats en distints països. Tal com ens va explicar molt convincentment l'historiador anglès de l'educació Andy Green, els sistemes educatius van tenir un paper molt important en la formació dels estats nacionals al començament del segle XIX, però en les últimes

dècades s'estan produint moviments cap a la constitució d'entitats supranacionals, que no poden deixar d'afectar els sistemes educatius. En aquest tipus d'entitats, com és el cas paradigmàtic de la Unió Europea, les necessitats ja no són simplement les plantejades pels estats, sinó que els desborden. I algunes de les noves condicions, com la mobilitat creixent de les persones d'uns països cap a d'altres, obliguen a cercar convergències entre els diferents models educatius i els seus respectius sistemes de titulacions. No crec que avui com avui arribem a un sistema educatiu global o universal, si entenem per això una manera d'organització similar als que tenim però de cobertura mundial, però sens dubte anirem acostant-nos als sistemes en la seva estructura, els seus models d'organització i l'estil de formació que produeixen. Ja ho hem vist en l'anomenat Pla Bolonya o en l'establiment d'objectius comuns per als sistemes educatius europeus, com ho veiem també en el desenvolupament d'operacions internacionals d'avaluació com el Projecte PISA de l'OCDE. Tot això és una demostració de la tendència que avui dia es pot apreciar cap a la convergència dels sistemes educatius, per bé que mantenint cadascun les seves peculiaritats.

L'educació, en el seu sentit originari més ampli, és proporcionada a les persones més joves per part de tota la societat per diferents mitjans. A més a més de la família i l'escola eduquen, entre d'altres, els iguals, el temps lliure, els mitjans de comunicació, les xarxes socials. Fins a quin punt és possible coordinar i harmonitzar influències tan diverses? Es pot, en aquest entorn, garantir el dret a l'educació en condicions d'igualtat?

És obvi que hi ha una diversitat de canals educatius en totes les societats. De fet, hi ha canals de socialització primària universals (tot i que de característiques variables), com ara la família, la comunitat o els iguals, i canals de socialització secundària (potser no universals, però

d'àmplia implantació), entre els quals es destaquen els sistemes educatius. Tots exerceixen una acció educativa. La constatació d'aquesta múltiple influència és el que va menar Philip Coombs a parlar, ja fa unes quantes dècades, de tres tipus d'educació: formal, no formal i informal, distinció que la UNESCO ha contribuït a difondre. Són canals d'educació que conflueixen en la producció de la formació que aconseguixen les persones, però que tenen regles i mecanismes d'acció diferents entre ells. I al meu parer no és fàcil harmonitzar-los tant com molta gent voldria. Perquè això s'esdevingués caldria tendir a una uniformització social que no em sembla possible ni desitjable. I doncs, no hi ha solució? Hem d'acceptar la desigualtat com una realitat inevitable? No crec que aquesta sigui la resposta. Allò que caldria aconseguir perquè es pogués garantir el dret a l'educació, entesa en aquest sentit ampli, és un entorn ric i estimulants, capaç de proporcionar oportunitats educatives a tothom, i unes institucions educatives que compensessin les desigualtats d'origen, de recursos i de capacitats que sens dubte existeixen. Amb aquesta doble condició podríem assegurar l'equitat en l'educació en totes les seves dimensions.

Diferents models i teories educatives actuals promouen des de l'autonomia dels centres, la definició de projectes educatius propis, contextualitzats i diferenciats i, en alguns casos, la comparació i la competició entre ells. És compatible aquest model amb l'ideal d'escola integradora de totes les classes socials i compensadora de les desigualtats d'origen?

Bé, no crec que sigui el mateix defensar l'autonomia dels centres que fomentar la competència entre ells. Per tant, crec que no s'ha de parlar de tot això com si es tractés d'un mateix model. De la mateixa manera que els estudiants són diversos, també ho són els centres. Com hem de creure, per exemple, que és igual una

escola unitària d'una zona poc habitada que un col·legi gran de l'extraradi d'una ciutat? I si existeix aquesta diversitat, no serà lògic que els centres tinguin l'autonomia suficient per donar una resposta adaptada a les característiques i necessitats dels estudiants que tenen? Creure que la solució a la desigualtat passa per la uniformització és una concepció errònia, que no s'ha demostrat realista ni eficaç en la història de l'educació. L'important és que tots els centres tinguin els recursos i les condicions necessàries per atendre com cal la diversitat dels seus estudiants. Dit d'una altra manera, la clau consisteix en el fet que tinguin les mateixes oportunitats per constituir-se en llocs capaços d'afavorir l'aprenentatge en bones condicions. Ara bé, això no implica llançar-los a competir entre ells. Aquest és el resultat de les polítiques de creació d'un mercat educatiu, que han fet moltes promeses, però no les han complert mai. He tingut ocasió d'escriure sobre això, a partir de diverses experiències nacionals, i l'evidència em sembla aclaparadora. Promoure la competència i les polítiques de mercat en un assumpte com l'educació, que té a veure amb els drets bàsics de les persones, és un error greu. Però l'autonomia dels centres és una altra cosa diferent, amb la qual no s'ha de confondre.

En un món del treball canviant i fins a cert punt imprevisible, com es pot preparar per a la inserció laboral i facilitar la socialització a través del món productiu?

Sóc de l'opinió que aquest és un dels principals desafiaments que té l'educació ara mateix i que encara es fa més gran si adoptem una perspectiva de futur. Com deia al començament, un dels objectius de l'educació consisteix en la preparació de les persones per a la seva inserció en el món productiu. Seria un error que forméssim les persones oblidant aquesta dimensió, com si fossin éssers angelicals que viuen en un món eteri i irreal. El treball, en qualsevol

de les seves modalitats, és una experiència necessària per construir una personalitat equilibrada. Un dels problemes que més m'inquieten dels alts índexs de desocupació juvenil que tenim actualment consisteix en el fet que molts joves es queden sense la possibilitat d'adquirir experiència laboral, d'inserir-se en una activitat productiva i d'experimentar què significa contribuir a un enriquiment social, que hauria de ser una component important del seu desenvolupament personal. I també em preocupa que ho facin en tals condicions d'explo-tació o de precarietat que impedeixin el seu creixement personal. Evidentment, l'educació formal té un paper en aquest tipus de formació, però no hem d'oblidar la que s'adquireix fora de les institucions educatives. Penso que el nostre sistema educatiu encara no ha trobat la clau que permeti combinar l'existència dels diferents canals formatius per a la inserció en el món laboral i productiu.

Els canvis previsibles en l'educació del futur immediat i a mitjà termini són molts. Sens dubte aquests canvis afectaran el perfil professional de professors, mestres i d'altres docents. Quins haurien de ser els trets característics de l'educador del segle XXI? Quins canvis serien imprescindibles en la seva formació?

En la meua opinió, els docents han de reforçar una funció que sempre s'ha esperat que acomplissin, que consisteix en la capacitat per promoure i facilitar l'aprenentatge dels estudiants. Aquest paper de guia, que s'ha remarcat tradicionalment en la funció docent, hauria de ser reforçat en l'actualitat. Això no vol dir que no hagin de dur a terme altres tasques, però aquest avui em sembla crucial. Com vèiem, els canals a través dels quals s'adquireix la formació avui són més variats que en el segle passat, fet que exigeix al professorat saber com funcionen cada un d'ells i conèixer quines aportacions poden fer a la formació dels joves. Amb el seu domini dels

diversos camps disciplinars ja no n'hi ha prou, encara que continuï essent necessari. Avui s'ha de complementar amb el domini dels recursos que fomenten i potencien l'aprenentatge. D'altra banda, hauríem de prestar més atenció al coneixement de l'organització escolar, els codis que regeixen la vida educativa, la dinàmica de les aules i tots aquests entorns, que rarament s'estudien, però que resulten fonamentals per dur a terme una tasca educativa eficaç. I, finalment, caldria fer que els alumnes desenvolupessin la capacitat de reflexió sobre la seva pràctica i aprendre col·lectivament i institucionalment.

Per acabar: és impossible treballar en educació i no creure que les persones siguem capaces de construir col·lectivament un món millor; en realitat aquest és l'objectiu de l'educador. En els escenaris previsibles de transformació i canvi en el món de l'educació, quins són en la teva opinió els aspectes positius més destacables?

Un dels aspectes que em resulten més estimulants és la comprovació que el món educatiu no és mort, que continua comptant amb persones, col·lectius i institucions que tenen la iniciativa i la imaginació suficients per tal de produir innovacions de gran interès. Unes són més àmplies i d'altres més limitades en el seu abast, però són moltes les iniciatives que avui s'estan desenvolupant. Quan alguns parlaven d'un profund descoratjament dels docents i dels responsables de les institucions escolars, d'una falta d'interès social envers l'escola, d'una desqualificació del professorat, d'un treball docent rutinari, veiem que en llocs molt diversos, com també en els diferents nivells educatius i entorns socials i culturals, s'engeguen propostes de reforma de l'organització escolar, de les maneres de treballar a les aules, de la composició dels grups d'aula, dels mètodes d'ensenyament i aprenentatge, que obren portes a una renovació de la vida escolar i la seva adaptació a les noves situacions.

I això resulta molt estimulant per als qui, com jo, fa molts anys que ens dediquem a l'educació. A mi, almenys, em renova la confiança en la tasca educativa.

Moltes gràcies, Alejandro, per facilitar-nos aquesta entrevista, pel teu temps i per les interessants aportacions que fas a la nostra reflexió col·lectiva.

Ens serveix avui la frase Jo de gran vull ser? Orientar és feina d'un professor o funció de tota l'escola? Orientar requereix innovar? L'acompanyament de l'aprenentatge demana necessàriament innovació? Quin procés de centre afavoreix la funció tutorial del docent? El docent s'ha de sentir tutor? N'hi ha prou de sentir-se'n? Quines eines professionalitzadores necessitem?

Són moltes les preguntes sobre l'orientació educativa que els docents ens plantegem, endinsar-nos en el text pot aportar-nos algunes respostes.

La tasca d'orientar, avui: fer ric el present...

EULÀLIA CERVERA MACIÀ
JOANA FERRER MIQUEL
MONTSE ORTIZ MARTÍN

Professores de Secundària,
 Direcció General d'Educació Secundària
 Obligatòria i Batxillerat
 Departament d'Ensenyament

Jo de gran vull ser...: alguns records recents

Els "itineraris acadèmics" dels joves dels anys vint i trenta varen posar en relleu escoles amb el nom de mestres reconeguts de l'entorn. És el cas de l'escola Cal Sr. Planas, a l'Empordà, o del Liceu Escolar a la ciutat de Lleida, en aquest cas un nom que agrupava diversos referents de renom. Aquells joves, que avui són i han estat els nostres avis, anaven a "aprendre de lletra" i l'orientació que rebien els venia assignada, sense gaire opció de tria, sovint per raons de gènere i també, és clar, per motius socials i locals que definien expectatives molt dirigides i tancades, *en Joanet aprèn a fer de mecànic i la Maria Teresa anirà a aprendre costura*. L'experiència narrada avui ens diu que el *Jo de gran vull ser...* era a mi em va tocar fer això.

La dècada de 1950, en canvi, els escolars, per a alguns de nosaltres els nostres pares, ja varen encarar un imaginari de futur més obert. La seva escolarització va tenir lloc en centres educatius identificats com a Acadèmia. Entre les acadèmies amb més demanda (el que avui en diem amb alta preinscripció), hi havia, per exemple a Lleida ciutat, l'Acadèmia Pantaleón, i la Sant Jordi amb oferta preuniversitària, o a Barcelona ciutat, la sol·licitada Acadèmia Pérez Iborra.

En aquell moment, l'alternativa a les acadèmies varen ser, com és ben conegut, les escoles religioses, les escoles “de monges i de capellans”. L'oferta d'escola confessional va ser molt extensa i en molts indrets, petits i no tan petits, va ser l'única opció possible. També en aquests temps descrits varen començar a construir-se els primers instituts com a oferta d'ensenyaments preuniversitaris.

L'imaginari dels joves de les dècades dels cinquanta i seixanta del segle passat era obert i generós (l'expressió *jo de gran jo vull ser* era sentida, real, encara que costosa, però possible), tot i que l'opció institucional escollida per les famílies podia tenir un ingredient fort de dirigisme, cosa que va significar, en aquesta generació i a la següent, “deixar petjada” de l'educació rebuda.

Els joves que varen néixer als voltants dels anys 1950 i 1965 i van ser escolaritzats entre els anys 1970 i 1990 recorden experiències d'opcions ja més variades i cada vegada més intenses.

És clar que la *madre* Pilar de l'escola la Sagrera de seguida que ho veia una mica clar en l'estudiant, es dedicava a “rescatar” vocacions. Però també tenen el record de la *madre* Mercedes amb una mirada orientadora de molta actualitat pel fet que el seu propòsit va ser entusiasmar i “transformar” les estudiants. O les dominiques d'Horta, que eren molt avançades en el respecte i a donar obertura a les joves estudiants. Aquesta modernitat no va ser exclusiva d'algunes escoles religioses, sinó que, sobretot als pobles, les escoles públiques començaven el seu projecte educatiu i de direcció amb molta força (és l'exemple de l'escola Barceló i Matas), i a zones més urbanes, com és Badalona, hi varen haver grans professors com el Sr. Herranz que varen deixar el record de frases molt orientadores com *Esa chica vale... endavant, noieta, jo sóc aquí per ajudar-te!*

En aquells moments, recents per a alguns docents d'avui, però ja històrics per als alumnes d'ara, la dita *Jo de gran vull ser...* prenia tota la seva força: era habitual sentir-la en forma de pregunta entre la gent del carrer (*I tu, nena, tu de gran què voldràs ser?*) i era freqüent sentir-la a dir a casa (*Pares, vull anar a ciutat, vull ser infermera*). El *De gran jo vull ser...* dels anys setanta comptava amb un futur abastable, definit; *Maria, si vols ser això, caldrà que cursis aquests estudis*. El nostre *Jo de gran vull ser...* va ser carregat d'il·lusió, de projecte, d'expectativa oberta, de novetat possible i, el que és més important, guiat. És a “la nostra època” quan els nostres pares, superats a vegades per la nostra empenta, miraven amb respecte i orgull les nostres decisions i les explicaven “amb gran satisfacció” al veïnatge: *Tinc la noia a Barcelona estudiant Filosofia*.

El pas de *Jo de gran vull ser...* a “Em decanto per...”, “Em decideixo per...”, “Jo trio...”

Els estudiants escolars i universitaris dels anys vuitanta i dels anys noranta, és a dir, els adults que avui tenen entre 35 i 45 anys, han viscut aquesta mirada de futur del *Jo de gran vull ser...* amb un sentit amarat de dosi de pragmatisme, *Jo de gran vull fer d'enginyer, d'advocat, de metgessa, d'empresària... Aquest noi, ho pot fer!*

El record que tenim les docents de l'orientació d'aquests alumnes està embolcallat de dosis de més oportunisme i, per tant, d'intervenció més familiar, no pas de caire dirigista però sí amb dret i exercici d'opinió. *A casa em diuen... No facis això, Helena, que no pinta amb gaire futur, decanta't més per això altre*. L'època de les tendències ja aflorava i arribava barrejada amb la de l'encert i l'oportunitat.

S'apel·lava al futur com a destí a encertar professionalment parlant. Les tutores de Batxillerat i COU posàvem l'accent en

el fes allò que t'agradi, perquè si t'agrada et sortirà bé i asseguraràs el tret. No es pot pas dir que l'escenari esdevenidor fos opac i inabastable, però sí que ja s'intuïa allò que uns estudis tenien més sortida que d'altres, en aquell moment molt determinat per la demanda i l'oferta. Ja es vivia una "presa de decisions" més entrelligada a distints factors. La decisió era lliure encara que compromesa amb l'encert o el desencert. Avui no es pot dir que aquesta generació ho hagi tingut fàcil, però la seva ocupabilitat ja té uns anys i va adaptant-se als canvis que es van fent notar. La insistència de *l'fes allò que t'agradi* hi ha ajudat, i molt.

El trànsit de "Em decanto per..." a "No ho tinc clar, no ho sé"

A les aules d'avui, d'ensenyament obligatori, postobligatori i universitari hi ha un canvi d'escenari molt palès en el qual cal posar tota l'atenció, sobretot per part dels referents i responsables educatius.

És un canvi de ressò social, econòmic i global que reverteix, i molt, sobre la funció orientadora del docent, de les institucions i de la societat en general.

El futur dels nostres joves escolars avui és indefinit, complex i, per tant, incert. D'una banda, ja no existeix una oferta universitària i professional acotada i abastable, sinó que els estudis i les professions de futur s'estan definint constantment i estan per definir. De l'altra banda, l'escolarització bàsica o obligatòria assenyalava la "presa de decisions" en un temps "cronos" determinat i, per tant, carregat de pressió: la pressió d'haver de decidir allò que encara "no tens clar" o "no ho saps", atès que les peces de joc estan en continu moviment.

Demanem als estudiants que escullin modalitat o opció acadèmica professional talment com si es tractés d'un carrer en una única direcció i, al costat d'això, palpem i prediquem un futur gens escrit i, per tant, poc interpretable encara.

En aquest context, no ens han de sorprendre les dades que evidencien que la tria per l'opció al final de l'ESO sigui una de les primeres preocupacions de les famílies.

Però si fem atenció a la mirada que el jove estudiant té davant la situació present constatem que la seva actitud és la següent: apuntalar-se en un present, viure'l, estendre'l i, potser sí en alguns casos, dilatar-lo per "esperar" la definició d'aquesta incertesa. Els joves opten per viure el present.

“EL FUTUR DELS NOSTRES JOVES ESCOLARS AVUI ÉS INDEFINIT, COMPLEX I, PER TANT, INCERT”

En el moment present, el jove no s'identifica amb la frase *Jo vull ser... o Em decanto per...*; cada jove viu de diferent manera aquest present i, per això, són moltes i variades les frases que sentim dir als alumnes (*Sé que això no m'agrada, Tinc curiositat per això, He vist que això em podria agradar...*). Cada jove té la seva frase. Per això són distintes també les posicions que s'adopten davant els estudis: estudiar poc, mostrar escàs interès, estudiar i aprovar amb el mínim esforç perquè no hi ha res definit i vés a saber!, o estudiar amb el màxim rendiment per tenir les oportunitats més grans en cada moment de tria. No hi ha l'opció encertada de present i hi ha i hi haurà una continuïtat constant de decisió. Davant d'això, com podem ajudar?

Omplir de riquesa el present... el repte del docent i de l'escola

Allò que no ha canviat, malgrat que l'escenari d'expectativa i de futur ho hagi fet molt, és que el mestre i professor ha de trobar —i sobretot encertar-les— les eines professionals que promouen l'entusiasme i la implicació de l'alumne en el seu aprenentatge.

És cert que hem bandejat el “rescatar” vocacions de la *madre* Pilar i, fins i tot, la influència d'aquell professor preuniversitari que va decidir en bona part el nostre futur professional. La situació avui compta amb uns altres paràmetres.

Ens cal orientar els joves amb eines professionals destinades a reforçar el que en diem personalització de l'aprenentatge per tal de desvetllar en l'alumne la implicació, única actitud possible per dialogar o navegar amb aquest futur encara no translúcid.

Personalitzar l'aprenentatge vol dir enfortir l'estudiant en la seva autonomia, seguretat, a partir de capacitar-lo amb riquesa de present. Toca omplir de riquesa el present dels estudiants perquè prepara per fer-se fort davant un futur que cap de nosaltres, gent gran, adults i joves, no coneixem encara.

Com ho hem de fer?

A l'escola, als equips docents i al docent (tots aquells que trepitgem l'aula en temps real) ens pertoca capacitar i enfortir l'estudiant en l'ús del coneixement i el seu ajustament constant a l'entorn canviant.

Aquesta capacitat i enfortiment reix quan com a docents incorporem al currículum competencial els quatre criteris fonamentals de l'orientació educativa (Model SCAP: Significativitat, Comunicació, Acció, Projecció):

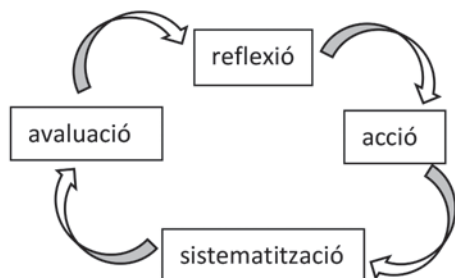
- La significativitat d'allò que fem fer al jove en tots els moments i espais de l'aprenentatge: *m'interesso, m'implico i gestiono, trobo sentit al que faig, m'adono de com ho faig i com aprenc.*
- La comunicació i interacció com a eina bàsica de l'aprenentatge: *em comunico/em relaciono amb mi mateix, amb els altres i amb l'entorn.*
- L'acció de l'alumne com a subjecte protagonista del seu aprenentatge:

per ajustar-me a l'entorn canviant he d'actuar, he de ser actiu.

- La projecció de la tasca que s'està fent i es vol que es faci: *connecto el que faig i el que aprenc amb la vida fora de l'entorn escolar.*

Generar curiositat i implicació en l'alumne demana posar en joc aquests quatre criteris i fer-ho en cada matèria, en cada àmbit, en un tot d'escola, de centre i d'entorn d'aprenentatge. Una flor no fa estiu, per tant generar curiositat ha de requerir coherència de sistema.

Els centres educatius, per tal d'enfortir aquests quatre criteris de l'orientació i donar un servei real i de qualitat a les generacions presents, han de fer/seguir fent debat pedagògic que es concreta en aquestes passes relligades i en format de cicle: reflexió, acció, sistematització i avaluació.

Cada centre ha de trobar el seu camí i, és clar, ens hi hem d'ajudar, o bé amb xarxa o bé amb modelització, però tenint molt clar l'horitzó que hem d'anar aconseguint i eixamplant per engrescar, implicar i encuriosir les generacions del present.

L'experiència contrastada evidencia que entusiasmar i implicar l'alumne en el seu aprenentatge per tal de fomentar la seva curiositat demana crear entorns d'aprenentatge rics on la socialització (a l'aula, al centre i l'entorn) i l'acompanyament (del què s'aprèn dins i fora l'aula però, sobretot, del com s'aprèn) siguin eixos cabdals.

Mentre visquem en una societat com l'actual, plena d'immediatesa i de caducitat, l'escola ha de plantejar-se assignar valor a aquest present, atorgar-li sentit, raó de ser i projecció. Aquesta assignació de valor és la que serà capaç de treure ferro a aquesta pressió imposada i desmesurada de la presa de decisió i donarà pas a l'anàlisi i la reflexió, autèntics aliats de la decisió.

Decidir requereix anàlisi, reflexió i alhora tranquil·litat davant l'error. Equivocar-se és orientar-se i viure l'error ha de ser ben rebut i, sobretot, gestionable. Que l'escola tingui el repte de crear entorns rics d'aprenentatge vol dir donar als alumnes fortalesa, seguretat i valentia "ben equipada" davant aquest futur, a l'esguard que es vagi concretant i redefinint.

Aquesta aposta demana a tots els centres desenvolupar les línies d'orientació següents i aprofundir-hi:

- Un treball de centre d'equip, perquè personalitzar aprenentatge i generar curiositat demana abocar esforços de coherència d'equip per fer possible que cada alumne trobi el seu lloc.
- La funció docent que incorpora en el dia a dia i sense dilacions la seva acció orientadora. Orientar a partir de les matèries o dels àmbits curriculars o dels projectes. Tant li fa! Tots els docents, en equip, hem d'aprofundir en la significativitat, la comunicació, l'acció i la projecció d'allò que els alumnes han de fer i fan per aprendre. Hem d'adquirir la didàctica que ho fa possible.
- Una acció tutorial entesa com a repte de centre i de comunitat educativa. La formació competencial personal i social no emergeix si es relega en una franja horària i a uns únics referents (hora de tutoria i tutor de grup). Les competències de l'alumne són objectius d'aprenentatge a mitjà i llarg termini que demanen funció col·lectiva i integrades de cada àmbit i matèria.

- Una avaluació que assigni valor a allò que es fa i sigui l'instrument per escurçar la distància entre la millora educativa i el resultat.
- L'ajustament continuat d'una formació permanent, individual, però sobretot d'equip.
- Compartir amb l'entorn (la família, la societat) els quatre criteris de l'orientació educativa.

Els problemes d'avui i de demà són i seran complexos, sí. La naturalesa de la formació competencial de l'alumne preveu aquesta complexitat. I la fortalesa que ens anem proposant i aconseguint de naturalesa personal, social i acadèmica del jove, és col·lega, còmplice, de la complexitat.

El repte d'orientar avui els joves pot suposar que el *Jo de gran vull ser...* antic d'una generació que no és la de les aules d'avui, recuperi un sentit encara més definit: *Jo em preparo per ser un bon professional*. Com més recursos ben triats tingui dins la motxilla del seu bagatge, més serenitat en la tria continuada que l'espera. Encuriosir

i capacitar per aprendre continuadament i diversa. Acompanyem i orientem tot l'alumnat, des del currículum i des de totes les actuacions que fem als centres. Al llarg, sí, però sobretot a l'ample!

Per saber-ne més

FERRER, Joana. *De l'acció orientadora a la resposta competencial: riscos i encerts del procés d'implementació de l'ensenyament competencial: I, II*. Barcelona: Edu 21, 2015.

MEIRIEU, Philippe. *Frankenstein educador*. Barcelona: Laertes, 1998.

SERRES, Michel. *Ditona: El món va canviar tant que els joves han de reinventar-ho tot: una manera de viure junts, institucions, una manera de ser i de conèixer...* Barcelona: Gedisa, 2014.

Dins el món dels instituts de Secundària, les funcions dels professors d'Orientació Educativa són àmplies i complexes, no es limiten únicament a l'orientació en el canvi d'etapa, sinó que fan tasques molt importants en el procés de creixement de l'alumnat. En aquests moments de canvi, una de les seves funcions claus inclou treballar conjuntament amb tot l'equip docent i generar actituds de col·laboració i intercanvi que donin impuls a la innovació i motivació suficient per tal d'enfortir les funcions d'acompanyament de l'alumnat per part de tot el professorat.

L'orientació educativa, la fem entre tots? Les claus del procés orientador en el marc d'un institut

ÀNGELS MATARIN

Coordinadora pedagògica

JAVIER LAGANGA

Director

DOLORS ARENAS

Cap d'estudis

CONXI MARTÍ

Orientadora educativa

JULIO SALOM

Tutor

Equip Impulsor de l'Institut Nicolau Copèrnic
de Terrassa

El concepte d'orientació educativa ha anat evolucionant tot adaptant-se als canvis del nostre sistema educatiu i a les necessitats derivades de la societat actual.

Els professionals d'aquesta especialitat hem anat veient com les nostres funcions han esdevingut importants per tal d'impulsar la personalització de l'aprenentatge i l'acompanyament en els diferents processos educatius que es troben els nois i les noies en l'etapa de Secundària.

Els que ja fa uns anys que ens dediquem professionalment a l'orientació educativa hem anat enriquint les nostres funcions, passant d'una orientació centrada en l'acompanyament en la tria dels estudis postobligatoris a una orientació que incideix en el **procés autonomitzador** del nostre alumnat i que vol **enfortir les transicions per les diferents etapes educatives**.

Segons ens diu el currículum de l'ESO, "*L'orientació educativa s'adreça a tot l'alumnat, és responsabilitat de tot el professorat i inclou l'atenció a la diversitat, l'acció tutorial i l'orientació acadèmica i professional*".

Actualment el nostre punt de mira passa per treballar des de 1r d'ESO **competències** tan

essencials com: la capacitat d'aturar-se a reflexionar, la capacitat d'establir els propis objectius de l'alumnat, la capacitat d'avaluar els seus punts forts i els seus punts febles, la capacitat de prendre decisions i establir un pla d'aprenentatge.

Aquesta nova manera d'entendre l'orientació s'ha anat impulsant des del Departament d'Ensenyament, amb l'anomenat **Model Competencial Orientador**, que ens va portar a crear al nostre institut un equip impulsor per tal d'anar fent "taca d'oli". Hem anat introduint aquest nou model de manera gradual i fluida en el qual destaca una característica de procediment important: "És un model que no vol ser imposat de fora cap a dins i que respecta les maneres de treballar que ja es fan".

La implantació progressiva d'aquest model és impulsada per l'**equip directiu**, aspecte que contribueix a fer que els canvis que es realitzen acabin formant part del projecte de centre i no només d'una part de l'engranatge.

Només treballant en equip s'aconsegueix l'impacte de l'orientació

Les dinàmiques de **treball col·laboratiu** amb l'equip docent han estat clau. Hem de promoure un equip que escolti, comparteixi, respecti i reconegui el valor de les aportacions de cadascú per anar creant un discurs pedagògic comú, una identitat on tothom pugui trobar el seu lloc.

Tal com ens diu Capra, "*Facilitar l'emergència significa crear condicions més que imposar direccions. Facilitar l'emergència equival a facilitar la creativitat*". (*Les connexions ocultes*, 2003).

En aquest procés, la formació del professorat hi té un pes molt important en les seves diferents modalitats: formacions internes de centre, formació entre iguals, intercanvi amb altres centres, individual segons els interessos de cadascú, etc.

Infograma del resum de la Reflexió pedagògica d'una reunió d'equip docent. És molt important que quedin recollides i organitzades les aportacions del professorat a les reunions per facilitar una visió global de la nostra situació.

Intervenim en el procés cap a l'autonomia de l'alumnat des de la tutoria

Entenem la **figura del tutor** com el "pal de pallar", aquest referent que coordina les actuacions entre els nois i noies, família i equip docent i que actua amb una mirada sistèmica entenent que l'alumne és immers en un context d'interrelacions ple de significats i on tothom ha de trobar el seu lloc.

Aquest càrrec és molt important i no gens fàcil, si tenim en compte la **immediatesa** amb què s'ha de donar resposta i prendre decisions que generin **confiança** i l'equilibri necessari perquè els nois i noies se sentin motivats i en disposició de créixer i aprendre.

En aquest sentit, hem de facilitar que els tutors tinguin els espais de trobada necessaris per poder compartir, coordinar i gestionar aquest intens dia a dia.

Pel que fa al nostre Pla d'Acció tutorial, estem treballant en l'enriquiment de les activitats, partint de la base que aquestes activitats han d'estar connectades als diferents eixos competencials i a les diferents àrees i adequant-les al **model SCAP** (Significativitat, Comunicació, Acció i Projecte). Fer que les activitats reunixin aquestes característiques és la base perquè es pugui produir un aprenentatge que aporti creixement.

Per poder compartir i organitzar aquestes activitats es va crear una pàgina web, amb la idea també que tothom hi pugui tenir accés i disposar de recursos i models actualitzats.

Portada de la pàgina web d'orientació

Treballem per garantir l'assoliment de les competències des dels àmbits i les matèries

La **transformació** de la nostra societat, la **rapidesa** amb què les tecnologies de la informació i la comunicació evolucionen i es creen programes i aplicacions..., atreu els nois i noies adolescents fins al punt de condicionar tant l'aproximació al coneixement com a la seva xarxa social. Tenim solucions per a tot i al moment.

Aquest accés a la informació de manera tan **immediata i instantània** fa que hàgim de repensar la nostra tasca i orientar els nostres alumnes per tal que puguin ordenar i estructurar la seva manera d'apropar-se al coneixement i fer que aquest esdevingui competencial.

Una bona gestió de l'aula ens ajuda a sentir-nos més còmodes, i en aquest camp utilitzar una eina informàtica adaptada al nostre projecte ens facilita tractar la informació de l'aula, fer un bon seguiment dels nois i noies i compartir-la amb la resta d'equip.

Considerem molt important que totes les actuacions de desenvolupament i aplicació del currículum estiguin plenament alineades tant amb el projecte com amb la metodologia. Entenem la disciplina com una eina que ha de potenciar l'autonomia, ha de donar estratègies als joves per reflexionar, perquè prenguin consciència del que els està passant i cerquin formes de reparació.

Actualitzar les metodologies i descobrir junts les que s'adapten al nostre projecte de centre i a les necessitats del nostre alumnat pot ser una tasca motivadora si es planteja com un element a construir i descobrir plegats, ja que no hi ha un model únic que respongui a les necessitats del moment, sinó metodologies que hem d'adaptar tant a les característiques dels nostres alumnes com a les expectatives i dinàmiques dels equips docents.

Segons el director de l'informe PISA, Andreas Schleicher: *"Les escoles han de preparar els estudiants per a feines que encara no s'han creat, tecnologies que encara no s'han inventat i problemes que sorgiran i encara desconeixem"*.

Aquesta estructura de centre és el que permetrà acompanyar amb un alt grau de qualitat el **projecte de vida** dels nostres nois i noies; la decisió vocacional i l'elecció del seu camí professional serà fruit d'un procés d'autoconeixement, d'autonomia, fruit d'una reflexió, amb la motivació per aprendre al llarg de tota la vida i amb la seguretat que si ens equivoquem n'aprendrem i seguirem el nostre camí d'aprenentatge que ha de durar tota la vida.

**“ENTENEM LA DISCIPLINA COM
UNA EINA QUE HA DE POTENCIAR
L'AUTONOMIA, HA DE DONAR
ESTRATÈGIES ALS JOVES PER
REFLEXIONAR, PERQUÈ PRENGUIN
CONSCIÈNCIA DEL QUE ELS ESTÀ
PASSANT I CERQUIN FORMES DE
REPARACIÓ”**

I per acabar volem compartir aquesta cita de Màrius Martínez que ens agrada tenir present en el nostre dia a dia, ja que és des d'aquesta perspectiva que podrem avançar: *“És important, en parlar de necessitats, destacar la importància de buscar també qualitats o punts forts en la persona amb qui es treballa. La perspectiva de les necessitats està basada en la manca o el dèficit i cal enriquir-la amb la perspectiva de les potencialitats, les qualitats i els punts forts que tota persona presenta. Difícilment podrem construir un sistema motivacional sense partir dels elements positius”*. (Orientació i acompanyament, 2010.)

Jo de gran vull.....**SER!**

El món de fora l'escola espera uns joves competents per poder-los anar formant al llarg de les ben diverses trajectòries personals. Cal que l'escola els faci curiosos i engrescats a seguir aprenent sempre cap a aquest futur ben incert però ple de reptes. I, per començar, és necessari que tots i totes les alumnes finalitzin l'ensenyament obligatori amb "èxit". Tenint en compte que les condicions de partida i les situacions personals i acadèmiques dels alumnes són diverses i molt diferents, el Consorci d'Educació de Barcelona, mitjançant les diferents modalitats del programa ÈXIT, ofereix suport i acompanyament als alumnes en situació més feble i risc de no arribar a l'èxit educatiu desitjat.

L'escola per l'ÈXIT educatiu de tothom

EULÀLIA ESCLAPÉS TURRÓ

Tècnica de l'àrea d'innovació, programes i formació del Consorci d'Educació de Barcelona

Cap a on es mou l'escola?

Realment, el món de l'escola està canviant, però encara més, i a una gran velocitat, està canviant el món de fora l'escola. Hem de projectar l'escola molt més enllà de la Primària i de la Secundària; actualment, el que passa a les nostres aules durant un cert temps és només una part de la nostra vida com a aprenents constants. La idea que, més que mai, l'educació de cadascun dels nostres alumnes no acabarà en l'educació obligatòria ni en la postobligatòria ens ha de fer repensar què hi passa, dins dels nostres centres. Tots aprenem molt més enllà, aprenem al llarg de tota la nostra vida i l'escola ha de preparar els alumnes amb aquesta perspectiva.

Els espais i els temps per a l'aprenentatge sempre han tingut uns límits difosos, però ara aquests límits s'eixamplen i abasten tota la vida. Avui en dia, no sabem del cert què ens espera d'aquí uns anys, el món del treball no sap ben bé què necessitarà en un futur poc o molt llunyà, i l'escola ha de treballar amb aquesta incertesa però amb la seguretat que el paper dels nostres centres i dels docents és d'alta importància. L'encàrrec que ens fa la societat no és gens senzill. El repte és complex però apassionant, acompanyar el nostre jovent a créixer vers aquest futur

incert i canviant és el gran repte per a qualsevol equip de mestres. Cal que tota la comunitat assumeixi aquest canvi per poder aconseguir que el nostre alumnat estigui preparat a l'hora de començar la seva vida laboral conscient que no deixarà mai de ser un aprenent.

De totes maneres, el que sí que sabem és que per a qualsevol professió faran falta joves amb ganes d'aprendre, amb iniciativa, creativitat i il·lusió. Cal que les nostres propostes a les aules estiguin ben plenes de tots aquests ingredients per tal que el nostre alumnat els vagi integrant. I és necessari que les ganes d'aprendre, la iniciativa, la creativitat i la il·lusió que omplen les aules d'Infantil i Primària no desapareguin en arribar a l'Educació Secundària.

Els nous aprenents

Els aprenents que omplen ara l'Educació Secundària també han canviat. Segueixen sent més ràpids i més joves que tot el seu professorat, això ha estat sempre així, però

el que és ben bé nou és que la manera en què aprenen, no és "la de sempre". Ara ells i elles han d'estar al centre de les propostes d'ensenyament-aprenentatge, i cal personalitzar la nostra tasca d'educadors pensant en ells des del primer moment. Aquest objectiu només es pot aconseguir si els escoltem, els nostres alumnes han de tenir la paraula, especialment aquells més febles i en situació de risc.

Aquest nou rol que els alumnes han de tenir a les aules només serà possible si els educadors els el volem donar. És necessari que ens comencem a arriscar com a docents a no tenir-ho sempre tot previst. Donar el timó a l'alumnat farà que ens duguin fins a llocs on mai havíem pensat anar. I això va més enllà de ser valent amb les metodologies d'aula; la proposta passa també per escoltar-los i que ens diguin on volen anar, per fer possible que aprenguin també allò que ells volen aprendre. Molt sovint, ja saben allò que volen conèixer i de vegades només necessiten que els docents els vulguin acompanyar. D'aquesta manera, tots podran trobar la seva via cap a l'èxit.

L'efecte del mestre mai és immediat

La feina de mestre no ha estat mai senzilla, especialment quan som conscients que els efectes de la nostra tasca només es poden veure a llarg termini. Els mestres no tenim un efecte immediat sobre els nostres alumnes, però sí que podem tenir algunes certeses sobre quines han de ser les competències dels joves d'avui per poder tirar endavant els seus projectes de vida amb el major èxit possible. Caldrà que puguin imaginar aquests projectes del seu futur a partir de com es coneixen en el present. Això els ha d'ajudar a esforçar-se per seguir endavant, i també per aconseguir superar els seus petits o grans reptes com a estudiants. Cal que siguin competents a imaginar-se triomfant en allò que els fa ser el més feliços possible, i d'això també tracta el programa ÈXIT.

No podem ensenyar sense esperar l'èxit de tots i cadascun dels nostres. Els primers que han de creure-hi hem de ser nosaltres, els docents. No fer-ho ens compromet a tots, especialment als joves que poden deixar de pensar que seran capaços d'arribar fins allà on voldrien.

És obvi que el futur dels joves d'avui és incert, però sigui quin sigui aquest futur, cal que estigui ple d'il·lusió i de ganes d'anar superant els reptes que la vida els presentarà. Els docents hem de ser conscients que els estem preparant per a un món que no sabem com serà. No és gens senzill ensenyar avui per al món del demà, però el que és segur és que no els servirà gens que els ensenyem com s'ensenyava en el món d'ahir.

El programa ÈXIT: Tothom té un futur

Després d'alguns anys d'experiència a centres de Secundària com a professora d'Orientació Educativa, crec que la clau perquè el nostre alumnat tingui l'èxit que tots desitgem és l'acompanyament. Hem

d'acompanyar els joves cap al seu futur, i això és impossible fer-ho sense conèixer de ben a prop la seva família, el seu barri i el seu món de fora l'escola.

Entre altres recursos pensats per acompanyar l'alumnat, el Consorci d'Educació de Barcelona (CEB) porta a terme el programa Èxit en les seves diverses versions ("Èxit 1 i 3", "Èxit estiu" i "Èxit 2").

El programa "Èxit 1 i Èxit 3" és un projecte de l'Àrea d'Innovació, Programes i Formació del CEB que es desenvolupa en coresponsabilitat amb els centres educatius, al voltant d'un institut i de les seves escoles adscrites. Vol facilitar l'escolaritat en el pas de la Primària a la Secundària i per això s'adreça a l'alumnat de 5è i 6è de Primària i de 1r a 4t d'ESO. Compta amb la implicació dels tutors de l'alumnat participant i amb el suport de joves estudiants, que sovint són exalumnes de l'institut, i que, atesa la vinculació i el rol de referents que adquireixen per a l'alumnat, s'anomenen amics i amigues grans. Les sessions de suport tenen lloc als espais de l'institut de Secundària dues tardes a la setmana, en dies alterns, en sessions d'una hora i mitja.

El programa "Èxit estiu" està adreçat a tots els instituts de Barcelona que hi vulguin participar. Els amics grans, a partir de les orientacions dels tutors, elaboren un pla de treball individualitzat per a cada alumne planificant l'estudi amb l'objectiu de recuperar les assignatures suspeses en la convocatòria de setembre. El reforç es desenvolupa en sessions de dues hores les tres primeres setmanes del mes de juliol, complementades amb algunes hores d'activitat esportiva, més una sessió de cloenda al setembre abans de les proves de recuperació. Així mateix, dins del programa de suport educatiu a les famílies, s'ofereixen xerrades als instituts que participen a l'Èxit estiu adreçades a pares i mares preocupats pels resultats escolars dels seus fills.

El programa “Èxit 2” ofereix als centres tallers per a la diversificació curricular que es duen a terme en entitats o institucions de la ciutat de Barcelona o dins els mateixos centres. Dins l'àmbit pràctic, hi ha tallers que faciliten un apropament de l'alumnat al món professional i laboral. S'adrecen principalment a l'alumnat que necessita una organització diferenciada de l'establerta al centre i parteix de la premissa que l'atenció a la diversitat és l'atenció a la particularitat de cada alumne. Les diferents modalitats proporcionen experiències manipulatives i d'apropament a professions en espais formatius de la ciutat, suport metodològic a les accions que es duen a terme dins el centre, tallers d'“Oficis a la ciutat” i estades formatives a empreses, sense perdre de vista que l'objectiu final és que l'alumne assoleixi les competències bàsiques de l'ESO.

Més enllà de la descripció del tipus de suport que poden tenir els centres segons les necessitats dels alumnes, el que resulta interessant és poder veure com cadascun d'ells, després de treballar d'altres maneres i amb altres agents, van reformulant i repensant aspectes que tenen a veure amb aquest acompanyament cap a l'èxit del seu alumnat. Aquest tipus de noves

propostes sorgeixen quan escoltem els nostres alumnes i podem imaginar què cal per als joves d'ara, i la resposta passa per cuidar al màxim les transicions cap a etapes postobligatòries, de vegades difícils de sostenir per l'alumnat amb històries escolars vulnerables. Després de tota la feina de tutoria i orientació feta durant la Secundària obligatòria, hem de saber identificar indicadors de risc i necessitats de protecció dels nostres joves davant del repte de començar una altra etapa de la seva formació que els durà cap a la seva vida adulta, i avançar-nos a temps.

Ja ens ho diu Pilar Benejam: “al capdavall, els mestres assumim que els alumnes faran de la seva vida el que voldran i podran, però també sabem que podem donar-los molts elements per enriquir les seves decisions”. És en aquesta línia de poder enriquir al màxim les opcions del seu futur, i no el nostre, que cal anar-los acompanyant en el seu camí des dels nostres centres educatius, perquè tots i cadascun d'ells i elles visquin la seva experiència educativa com un “èxit” personal.

El futur de les noves generacions dependrà de com es treballi a l'escola i de quins canvis socials siguem capaços de provocar. Noves metodologies pedagògiques o una societat més justa? Al meu parer té més a dir-hi la societat que l'escola, i són els canvis socials la clau de volta d'un futur positiu per als nostres fills.

Què seran, de grans, els nostres fills?

ÀLEX CASTILLO

Pare i membre de la FAPAC i de l'AMPA de l'Institut Consell de Cent de Barcelona

*Perdida la esperanza, perdida la ilusión,
los problemas continúan sin hallarse
solución.*

*Nuestras vidas se consumen, el cerebro se
destruye, nuestros cuerpos caen rendidos,
como una maldición.*

ESKORBUTO, 1986

Sou molt bona gent.
QUIM MASFERRER, 2015

Educació i futur

Vull plantejar un escenari de futur tan llunyà del catastrofisme punkie d'Eskorbuto com del cofoisme dels programes d'en Quim Masferrer, vistos per tietes i emesos per televisions públiques en suposat horari de màxima audiència.

Què seran de grans els nostres fills? Aquesta és la pregunta del milió que moltes famílies ens fem. Tindrem uns fills farcits de titulacions que es dedicaran a escombrar carrers? Serà culpa nostra per no haver-los portat a determinades escoles amb pràctiques innovadores? O potser serà culpa de tot el contrari?

Els dubtes s'acumulen. La societat líquida de Baumann ens ofega. Però no és Baumann qui estreny el llaç que ens escanya. És el signe dels temps. Sembla

que ens estimem més dubtar que no pas equivocar-nos. Ara bé, cal tenir esperança. Alguns de vosaltres va viure els temps terrorífics del punk, les drogues dures i la delinqüència organitzada. Malgrat això, una corbata guarneix el vostre coll i un vehicle de quatre rodes us espera al garatge de casa. Què es pot dir de la generació que va patir la gana de la postguerra, d'aquelles persones per a les quals un pollastre era l'avantsala d'una orgia de tots els sentits? Bé. No ens desviem del tema.

Molts cops, els canvis els provoquen les visions pessimistes de la realitat. Les visions que mostren un món diferent. Els optimistes es limiten a gaudir de la realitat. Però no és així al cent per cent. El pessimisme pot conduir a la inacció i l'optimisme a un tipus d'activitat abocada a l'èxit, perquè l'optimista està convençut

que les coses sortiran bé i per això mateix les comença i les tira endavant. Cal, doncs, primer de tot treballar i moure'ns. La pedra filosofal de l'educació de les persones la trobarà algú, ja sigui mestre, mare o pare, mentre educa infants. No la trobarà pas cap il·luminat des d'un despatx. Ara diré una obvietat: cal estimar-se els nens per poder educar-los i transmetre'ls tot el tresor i la màgia del coneixement.

Societat i educació

La realitat és que tenim una societat en pitjors condicions que el sistema educatiu d'aquesta societat. I no es pot dir que tinguem un sistema educatiu modèlic i meravellós. Simplement tenim una societat classista. Molt classista. Extremadament classista. I d'aquí provenen gran part dels mals. No tots, però. A Corea del Nord, no hi tenen classisme, però tampoc un model educatiu envejable, per no parlar de model social. En fi, que hem d'estar ben alerta a l'hora de triar models.

Així, si tenim present que la societat és pitjor que l'escola en molts aspectes, una escola que s'adapti al cent per cent a la societat serà una escola que no podrem considerar com una escola òptima. L'escola òptima serà aquella que camini en la mateixa direcció que volem que camini la societat. Cap a la justícia social, cap a un enriquiment general que afecti de manera positiva la gran majoria de la població, cap a una actitud ètica més clara i menys cínica. I aquí podem posar tants objectius com vulguem. Per tant, l'objectiu de l'escola no ha de ser adaptar-se totalment a la societat, sinó entendre en quina societat vivim i trobar maneres i recursos per transformar-la de manera positiva. I qui transformarà la societat? Lògicament, els actuals alumnes un cop siguin grans i els deixem anar lliures pel món. I qui transformarà l'escola per tal que possibiliti aquesta transformació social? Aquí la resposta també és clara: nosaltres. Mestres, famílies i Administració.

La generació actual és la que té la formació més alta de la història, però, en canvi, sembla que no serà la que tindrà uns millors paràmetres de benestar social. No ho serà, si no fa res per reconquerir unes dosis de decència ara desapareguda o molt minvada de l'esfera pública. Com a resum es pot dir que cada dia que un exèrcit de corruptes passeja en llibertat amb els seus bitllets de 500 euros a la cartera és una punyalada al fetge de l'escola d'aquest país.

Si fem el plantejament invers, veurem que la recàrrega d'ètica a les exhaurides bateries de la classe dominant és condició *sine qua non* per a un avenç històric sense precedents per al qual tenim ja les eines i les persones preparades. O potser, seguint amb la comparativa tecnològica, ens haurem de dotar d'una nova classe dominant amb una bateria nova on l'ètica estigui intacta.

El gran salt cap endavant

El Gran Timoner, el senyor Zedong, ja ho va intuir i va fer seva l'expressió. Ell parlava de política, i jo parlo de tècnica i d'ètica. La interconnexió mundial és un fet. Però la interconnexió, igual que la llibertat, no es menja. Però es respira. Als articles de Larra hi vaig trobar una reflexió fantàstica sobre els beneficis per a la transmissió d'idees que tenia l'obertura de la nova estació central de diligències a Madrid durant la primera meitat del segle XIX. Si ara Larra veiés que es pot estudiar a una universitat americana des del vell continent, en quedaria molt sorprès. La tècnica certament té beneficis evidents. I molts d'aquests beneficis es noten en el camp de l'educació. D'una banda, la tècnica ens pot fer treballar millor a les escoles i en els processos d'aprenentatge en general, però d'una altra, la proliferació d'aparells, mecanismes diversos, eines informàtiques de tota mena, etc., obliga a incrementar la càrrega curricular o bé ens aboca a una especialització draconiana. D'aquí surt un

dels elements clau de tot el procés d'aprenentatge de cara al futur que les noves generacions tenen al davant. És el que hem sentit mil vegades enunciat, però que no hem vist concretat amb tanta abundància: l'aprenentatge per competències.

No entraré ara a parlar de les competències, perquè no és l'objecte de l'article i tampoc es tracta d'avorrir el públic d'aquesta revista amb definicions de conceptes que ja coneix perfectament. El que es tracta de definir és l'escenari futur on els nostres fills hauran de desenvolupar les habilitats apreses a l'etapa de formació inicial. Serà un futur en moviment. Un lloc on hi haurà un seguit de canvis pràcticament continus. Es pot dir que el futur, més que un escenari, serà un canvi, un procés de canvi sense arribar mai a una estabilitat definitiva. A tall d'exemple, el futur que ara intuïm serà un nomadisme local i funcional. I a molts de nosaltres, que provenim d'un sedentariisme arrelat al Neolític, aquest futur ens desconcerta de manera evident. No podem orientar com ens hauria agradat que ens orientessin a nosaltres. Quina orientació cal fer en un moment de tants canvis com l'actual? Què podem dir al jovent d'un futur que desconexim?

“QUÈ SERAN DE GRANS ELS NOSTRES FILLS? AQUESTA ÉS LA PREGUNTA DEL MILIÓ QUE MOLTES FAMÍLIES ENS FEM”

Els nostres fills seran nòmades. Podria ser un bon titular. Qualsevol persona que visqui a Barcelona haurà vist colles d'Erasmus amunt i avall. És l'inici d'aquest futur, el vermut que anuncia un gran banquet. El banquet de la deslocalització i de la mobilitat de tota mena. El canvi no serà només pel que fa al lloc. Molt més important serà el canvi funcional. Aquí també hi ha un bon titular: els nostres fills no seran

esclaus. Alguns s'ho pensen i treballen en aquesta direcció. Aquests sectors pensen a esclavitzar els fills del veí, no pas els seus.

I aquí tenim la primera gran barricada. La línia vermella que cap societat democràtica hauria d'estar disposada a travessar. La figura del becari ha de tornar a ser allò que era en el seu inici: algú disposat a aprendre de manera pràctica, i no una mena d'operari adaptable a tota mena de feines i horaris sota unes condicions laborals i econòmiques de servitud.

“LA PEDRA FILOSOFAL DE L'EDUCACIÓ DE LES PERSONES LA TROBARÀ ALGÚ MENTRE EDUCA INFANTS”

Això és el salt cap endavant o és el salt cap al mode de producció asiàtic? El salt cap endavant el farà la tecnologia, acompanyada per canvis en les relacions socials. Aquests canvis estaran molt condicionats per qui i com controla aquesta tecnologia. I aquí és on l'Administració haurà d'ajudar la ciutadania per tal d'evitar l'abisme de l'elitisme i l'exclusió. No oblidem que els drets de la majoria surten de la limitació dels privilegis d'una minoria. I convé no confondre drets i privilegis si volem construir una societat més justa. I aquí també hem de dir que els drets es poden exercir quan hem complert les nostres obligacions en relació amb la resta de les persones.

Star Trek o 1984?

El futur de les noves generacions pot ser escrit en clau d'antiutopia o en clau de millora substancial de la realitat actual. No tota la feina l'ha de fer l'escola, però n'ha de fer molta. Les famílies també hem de fer molta feina, i l'Administració. S'ha de treballar molt per aconseguir que una realitat que tenim a tocar pugui ser una realitat de debò i no només un miratge. L'escola

ha d'ensenyar a pensar, i ha d'ensenyar a resoldre problemes. Per això és important tenir un sentit crític incorporat a una capacitat de resoldre temes pràctics. Ens caldrà molta filosofia i molta ciència abstracta per tal d'aconseguir una tecnologia al servei de les persones, d'una gran majoria de les persones. I ho aconseguirem amb un model d'escola que competeixi de manera descarada per l'alumnat d'origen social més afavorit? Amb un model d'escola que miri més la butxaca de pares i mares que els ulls de l'alumne? Ha de canviar molt l'escola que tenim. Hem de desterrar per sempre l'escola clàssica i arcaica de capellans i funcionaris. Qualsevol observador imparcial notarà que un model d'escola d'aquestes característiques s'assembla molt més al model de l'antiutopia i l'autoritarisme que al model de realitat oberta a un futur en llibertat.

Segons com preparem les noves generacions per defensar els seus drets, els conservaran i ampliaran o els veuran reduïts de manera significativa. Els drets es defensen exercint-los. L'aprenentatge, com a mínim pel que fa al si de la família, és molt més efectiu a nivell d'exemple que de currículum. De què serveix saber-se de memòria la Declaració Universal dels Drets de les Persones de 1948, si no som capaços de fer-nos valdre en un entorn autoritari?

Ernesto Sábato parlava a *Sobre héroes y tumbas* de “Landrú en aeroplano” per referir-se al progrés tecnològic del segle xx. Un progrés que malgrat tot ha fet avançar els drets i la dignitat humana fins on mai abans s'havia aconseguit arribar. El gran repte que tenim com a mares i pares i com a persones lliures en exercici de la seva ciutadania és fer fora Landrú de l'avió (amb paracaigudes, evidentment, perquè nosaltres no som Landrú) i prendre el control de la nau per volar allà on la majoria de la societat vulgui.

El model competencial orientador amb el treball conjunt entre l'etapa de Primària i la de Secundària afavorirà el foment d'una educació adaptada a un món en canvi constant, a una societat que exigeix aprendre a aprendre i a desaprendre. Cal formar persones crítiques, conscients de les seves responsabilitats, emprenedores i capaces de donar resposta a tots els canvis de la societat globalitzada.

El procés orientador entre Primària i Secundària, eina clau per a l'èxit educatiu i l'aprenentatge al llarg de la vida

RAMON GRAELLS
Director

CARME SANJUAN
Cap d'estudis de 1r i 2n d'ESO
Institut Bernat el Ferrer de Molins de Rei
(Baix Llobregat)

Cap a on anem?

Professionals del segle XXI

Cada cop són més clares les evidències que la societat, arran dels canvis originats per la globalització, els forts corrents migratoris i la revolució de la tecnologia, evoluciona a una velocitat inusitada. Aquells canvis que podien tardar dècades o segles a produir-se, ara en qüestió de pocs anys són evidents. Es parla de societats líquides com a metàfora d'aquesta adaptabilitat a les noves situacions i també som capaços de classificar la nostra societat com si fossin versions de programes 1.0, 2.0 i 3.0 (Cisneros, C.; Moravec, J.; Reig, D.; de la Torre, A.), els quals defineixen diferents paradigmes que, actualment, conviuen de manera simultània.

La societat 1.0 reflecteix les pràctiques vigents des de la societat preindustrial fins a la societat industrial. La societat 2.0 fa referència a les grans transformacions socials que estem vivim actualment. La societat 3.0 és la societat del futur més immediat, resultat del canvi tecnològic, social accelerat i de la globalització contínua ja alimentada pels "knowmads" —perfil de professional de la societat del segle XXI— (Moravec, J.). Aquest perfil es caracteritza pel fet de ser innovador, imaginatiu, creatiu, capaç de treballar en col-

laboració amb gairebé qualsevol persona, en qualsevol moment i a qualsevol lloc.

Les habilitats que la futura societat de mitjan segle XXI exigirà als seus ciutadans i ciutadanes seran: creativitat, pensament crític, empatia, cooperació, habilitats comunicatives en nous formats, capacitat de prendre decisions, flexibilitat, emprenedoria, orientació a l'excel·lència...

**“LA SOCIETAT 3.0 ÉS LA SOCIETAT
DEL FUTUR MÉS IMMEDIAT:
INNOVADOR, IMAGINATIU,
CREATIU, CAPAÇ DE TREBALLAR
EN COL·LABORACIÓ AMB GAIREBÉ
QUALSEVOL PERSONA,
EN QUALSEVOL MOMENT I A
QUALSEVOL LLOC”**

En aquest context, els professionals de l'educació ens hem de plantejar com preparar l'alumnat perquè s'insereixi en una societat que desconeixem com serà en els propers anys. No només estem segurs que les professions seran canviants —ara ja ho són i demanen un reciclatge permanent—, sinó que els experts auguren que les generacions del futur hauran d'adaptar-se a diversos canvis de treball i a professions que avui encara no existeixen.

Com ho podem fer?

Funció docent orientadora en tota l'etapa d'ensenyament obligatori

Cal un canvi d'escenari i de mirada a l'educació, educar per transformar i construir, on l'alumnat sigui el protagonista del seu propi aprenentatge a partir de les seves necessitats i interessos, i el professorat sigui el facilitador en la construcció del coneixement.

El rol del docent com a facilitador, com a professional que acompanya l'alumnat, porta implícita la funció docent orientadora, que és aquella que crea vincle i interacció amb l'alumnat, promou la consciència del procés d'aprenentatge i evidencia la projecció del que s'està fent amb significativitat. Els equips directius dels centres educatius han de liderar el canvi cap a un model competencial orientador¹, i propiciar espais de treball entre el professorat de manera col·laborativa per construir una cultura educativa que cerqui formar persones preparades per aprendre de manera autònoma en qualsevol etapa de la seva vida.

Però el centre educatiu (escola o institut) en solitari no pot donar resposta als reptes complexos de la societat actual i molt menys als de la futura. Cal un treball conjunt entre centre educatiu, família i agents educatius del territori.

A més, l'escola pública, en l'etapa d'ensenyament obligatori, té el repte d'establir objectius d'aprenentatge per als alumnes que en la majoria dels territoris dependran de dues institucions educatives diferents: les escoles i els instituts, cadascuna d'elles amb els seus plantejaments institucionals, estratègies organitzatives i sistemes de relació que configuraran una cultura de centre pròpia i singular. Cal establir entre ambdues cultures espais de col·laboració. El treball pedagògic compartit i la continuïtat educativa entre etapes són un factor d'èxit i de qualitat educativa. Els centres educatius han de planificar la coordinació entre Primària i Secundària d'acord amb un plantejament de continuïtat i de coherència pedagògica entre etapes.

1. **Model competencial orientador.** És el model pedagògic orientat a promoure l'aprenentatge de l'alumne. Es basa en els quatre criteris de l'orientació educativa —Significativitat, Comunicació, Acció i Projecció—, els quals es concreten amb uns indicadors. És un model que requereix el treball en equip de tots els docents del centre.

Quan ho hem de fer?

La importància de compartir valors educatius entre etapes educatives.

La coordinació entre els centres de Primària i Secundària és una pràctica ja utilitzada en els diferents territoris. Coneixem un gran nombre d'experiències relacionades amb el procés de transició entre etapes. El que volem destacar és que aquestes actuacions no esdevinguin una simple pràctica puntual en un període de temps determinat, centrades en la transmissió d'informació sobre l'alumnat, entre l'escola i l'institut, sinó que cal un treball continuat de coordinació.

“EL ROL DEL DOCENT COM A FACILITADOR, COM A PROFESSIONAL QUE ACOMPANYA L'ALUMNAT, PORTA IMPLÍCITA LA FUNCIO DOCENT ORIENTADORA”

Per tal d'afavorir la bona planificació en l'acompanyament de l'alumnat al llarg de tot l'ensenyament obligatori, aquesta coordinació s'ha de fer a partir de tres eixos d'actuació. A continuació els descrivim i proposem activitats i estratègies per a cadascun.

A. Compartir valors educatius

S'han de crear espais de treball conjunt entre professionals d'ambdues etapes d'un mateix territori per conèixer i compartir els diferents projectes educatius (la manera de ser i de fer de cada centre), compartir estils docents i construir conjuntament una línia de treball coherent i continuada centrada en la concepció pedagògica de l'orientació educativa.

L'anàlisi i la reflexió sobre la triangulació dels principis AAA (Aula, Aprenentatge

i Acompanyament), són les tres dimensions que guien la planificació de totes les accions educatives d'un centre. Aquestes accions han d'incidir directament en el projecte educatiu i la construcció del projecte personal de cadascun dels alumnes del centre.

Iniciar aquest treball no és una tasca fàcil. Serà difícil dinamitzar-lo des dels centres mateix. Caldrà la implicació dels Serveis Educatius del territori, els quals podran crear, a partir dels Plans de Formació de Zona, espais sistemàtics de treball entre Primària i Secundària. El contingut d'aquestes coordinacions ha d'estructurar-se a partir de les necessitats comunes dels centres implicats. Cal elaborar un producte final o material per assegurar la transferència del treball realitzat als diferents claustres i a les aules.

Desenvolupar experiències centrades en aquest àmbit genera aprenentatge col·lectiu i pràctiques autèntiques.

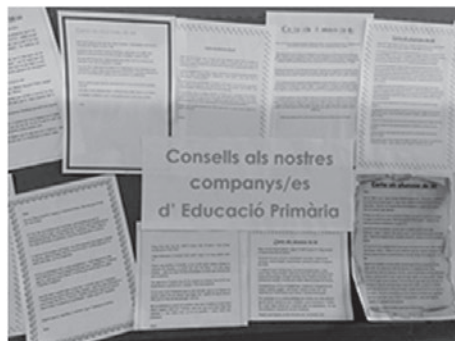
B. Conèixer l'alumnat en el procés de transició escola-institut

La finalitat de treballar conjuntament en aquest àmbit és fer una bona acollida de l'alumnat a l'institut i donar continuïtat al treball de Primària.

La riquesa de les activitats o actuacions que es desenvoluparan haurà d'anar relacionada amb el grau de coneixement i relació que

s'estableix entre les escoles de Primària i els centres de Secundària.

És important organitzar activitats en què l'alumnat tingui un paper protagonista. D'aquesta manera es treballen habilitats com empatia, cooperació, creativitat, presa de decisions, empenedoria i habilitats comunicatives. Les activitats que es proposen ja han estat realitzades al nostre institut.

Centrades en el currículum:

- Elaborar activitats conjuntes entre l'alumnat de 6è de Primària i l'alumnat de 1r de l'ESO. Poden estar centrades en una matèria concreta, com per exemple fer un intercanvi musical, lectura de contes i poemes, preparar una pràctica concreta de laboratori. Poden ser de treball interdisciplinari: fer una jornada de treball per parelles per ensenyar tècniques concretes d'elaboració de mapes mentals o conceptuals, compartir i/o elaborar el resultat final per a l'alumnat de Primària en el treball per projectes.

Centrades en el període de preinscripció:

- L'alumnat de 1r de l'ESO prepararà la visita de l'alumnat de 6è de Primària. L'objectiu és tenir un primer contacte amb el centre de Secundària. L'alumnat de 1r de l'ESO elaborarà una carta personalitzada a cada alumne de 6è de Primària en la qual explicarà com es van sentir en començar l'ESO, així com també l'organització de l'institut, i faran unes recomanacions als companys de 6è per iniciar la nova etapa.
- Jornada de portes obertes. Es pot organitzar amb alumnat voluntari de l'institut (ESO i Batxillerat). Aquest és el responsable de dinamitzar les portes obertes per a l'alumnat de Primària. Juntament amb dos professors del centre es distribuïran en grups de

treball i organitzaran els espais de visita, l'itinerari, les activitats que es realitzaran a cada espai, material... La jornada de portes obertes pot tenir dos itineraris: el dels pares i mares de l'alumnat de 6è que està dinamitzat per l'equip directiu i el professorat del centre, i el de l'alumnat de 6è que està dinamitzat per l'alumnat de l'institut amb l'acompanyament de dos professors del centre.

Centrades en el procés d'acollida, posterior a la matriculació als centres de Secundària.

- Entrevista personalitzada d'acollida a l'alumnat de 6è. Es pot fer durant els darrers dies del mes de juny. El professorat de l'institut realitza una entrevista amb la família i l'alumnat de nova incorporació. La finalitat és conèixer l'alumnat, explicar-li directament el funcionament del centre, resoldre els dubtes i recollir el màxim d'informació que permeti a l'equip docent acompanyar-lo en els seu procés d'aprenentatge. És important seguir una pauta d'entrevista, recollir informació per escrit i guardar l'entrevista a la carpeta de seguiment de l'alumnat.
- Fer una sessió de traspàs d'informació amb els tutors o tutores de les escoles de Primària. Recollir informació de l'alumnat (informe de traspàs de 6è, resultat de les competències bàsiques). De manera molt especial, cal recollir informació d'aquell alumnat amb neces-

sitats específiques de suport educatiu: alumnat amb necessitats educatives especials, amb desavantatges educatius, amb trastorns d'aprenentatge i amb altes capacitats.

C. Acompanyar en el procés d'adaptació a la Secundària i fer retorn a l'escola de Primària

D'acord amb els principis de l'orientació educativa,² quan l'alumnat de nova incorporació a 1r d'ESO ja ha cursat un trimestre, és important realitzar una sessió de traspàs d'informació amb les escoles de Primària amb la finalitat de poder fer un retorn personalitzat de l'alumnat i lliurar als centres tota la informació en un document sobre el seguiment del procés d'adaptació a l'institut, tant pel que fa a aspectes de desenvolupament personal i social com de les estratègies didàctiques adequades per al rendiment educatiu.

També la visió global dels resultats i de les observacions de cada escola pot usar-se com un indicador per a la millora d'aquests centres d'ensenyament.

Els reptes de futur

L'aprenentatge i la interiorització de les habilitats no són tasques que es puguin fer en poc temps. En una societat on el coneixement està més globalitzat, on l'aprenentatge no formal i informal està

més present en l'educació dels joves, l'aprenentatge formal de les institucions educatives exigeix un treball conjunt més intensiu entre Primària i Secundària.

Caldrà que l'alumnat aprengui amb activitats simulades extretes del món real, en les quals s'hagin d'usar les habilitats del segle XXI esmentades a l'inici de l'article i que els prepari per tal d'afrontar problemes de la vida real, que els dotin d'experiència en la recerca d'informació i en l'autoaprenentatge per tal de superar els reptes del món canviant on hauran de viure.

2. L'orientació educativa comprèn les accions de centre que promouen l'acompanyament personalitzat de l'alumne. Consisteix en el conjunt d'actuacions educatives del centre i dels equips docents programades, sistematitzades i avaluades en el marc de la programació general anual de centre per promoure en l'alumne l'assoliment de les competències i l'acompanyament personalitzat al llarg de la seva escolarització. L'orientació educativa s'adreça a tots els alumnes, és responsabilitat de tot el professorat i inclou l'atenció a la diversitat, l'acció tutorial i l'orientació acadèmica i professional. DECRET/2015, de 25 d'agost, d'ordenació dels ensenyaments de l'Educació Secundària Obligatòria.

El primer curs de l'escola ens vam formar en psicomotricitat per poder observar l'infant i comprendre qui era ell, com es relacionava amb els altres, amb els objectes, amb l'entorn. Tots aquests moments viscuts d'emocions i sentiments ens van ajudar a l'equip de mestres a tenir una mirada cap als nens i les nenes respectuosa amb la seva identitat i amb el seu procés de creixement.

Coneixement del Jo

ADELA TERRAZA
ÀNGELS CANO
ANNA CENTELLES
GEMMA HERAS

Equip de mestres del Cicle 8/12
 Escola Fructuós Gelabert de Barcelona

Crear una escola sempre és un repte interessant. La nostra escola té onze anys de vida i el projecte s'ha anat construint a mesura que els nens i les nenes caminaven cap al futur.

L'any 2009-2010, quan la primera promoció va arribar a tercer de Primària vam començar a dibuixar el projecte vertical de l'escola que vam anomenar *Coneixement del Jo* i que pretenia donar continuïtat al que ja s'havia anat construint de P3 fins a 2n de Primària en les sessions de psicomotricitat.

COM SÓC JO? D'ON VINC? COM HE CANVIAT? CAP A ON VAIG? Quatre qüestions que els nens i nenes es formulen, durant el seu pas pels cursos de 3r fins a 6è de Primària. Quatre projectes que, des de la reflexió de la mateixa pregunta, els aboquen a mirar dintre seu, a pensar en ells mateixos i en relació també amb els altres, els quals s'acabaran materialitzant en formats diferents, però amb elements en comú pel que fa a objectius, habilitats i competències treballades.

Aspectes comuns en els quatre projectes:

- S'elabora a casa i a l'escola. Acompanyament per part de les famílies i les i els mestres. Afavoreix el diàleg amb els

pares i mares, els avis i àvies (per què t'han posat aquest nom, com es van conèixer els avis, la relació, descobrir que canvien els noms però es parla del mateix).

- Temps per elaborar-lo, seguiment d'aquest procés. Els quatre tenen una durada de dos mesos de gestació fins a la presentació.
- Comparteixen les 8 competències del currículum. Les més destacades en aquest projecte són: la comunicativa, l'artística i visual, la d'autonomia i iniciativa personal i la d'aprendre a aprendre.
- Algun dels textos que creen en cada un dels projectes es poden escriure en la seva llengua materna: català, castellà, anglès... per tal de donar valor als sentiments que expressen.
- Es comparteix amb els companys i companyes. Autoconeixement fet en el grup, reconeixement de l'altre.
- S'exposa perquè sigui vist pels altres companys de l'escola, les famílies...
- Es té en compte els nens i nenes de famílies que no els poden ajudar perquè puguin fer igualment l'activitat i tinguin reconeixement.
- Autoavaluació. Avaluació i retorn als nens i nenes.

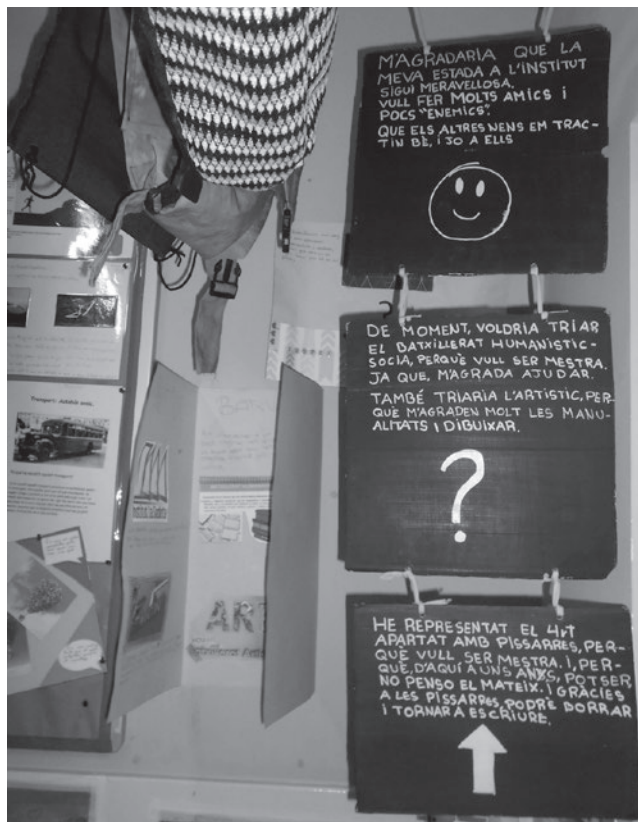
- *Compartit Família-Escola*
- *Acompanyament i seguiment compartit*
- *Individual i íntim*
- *Calma i tranquil·litat d'elaboració (2mesos)*
- *Promou 8 competències curriculars*
- *Autoconeixement fet en el grup i respecte de l'altre en les exposicions orals a l'aula*
- *S'exposa a tota l'escola*
- *S'acompanya amb més cura als nens/es que no tenen el suficient fora de l'aula*
- *Avalua i autoavalua*

En què consisteixen els quatre projectes?

Com sóc jo

Ens proposem treballar l'autoconeixement, la construcció i l'acceptació de la pròpia

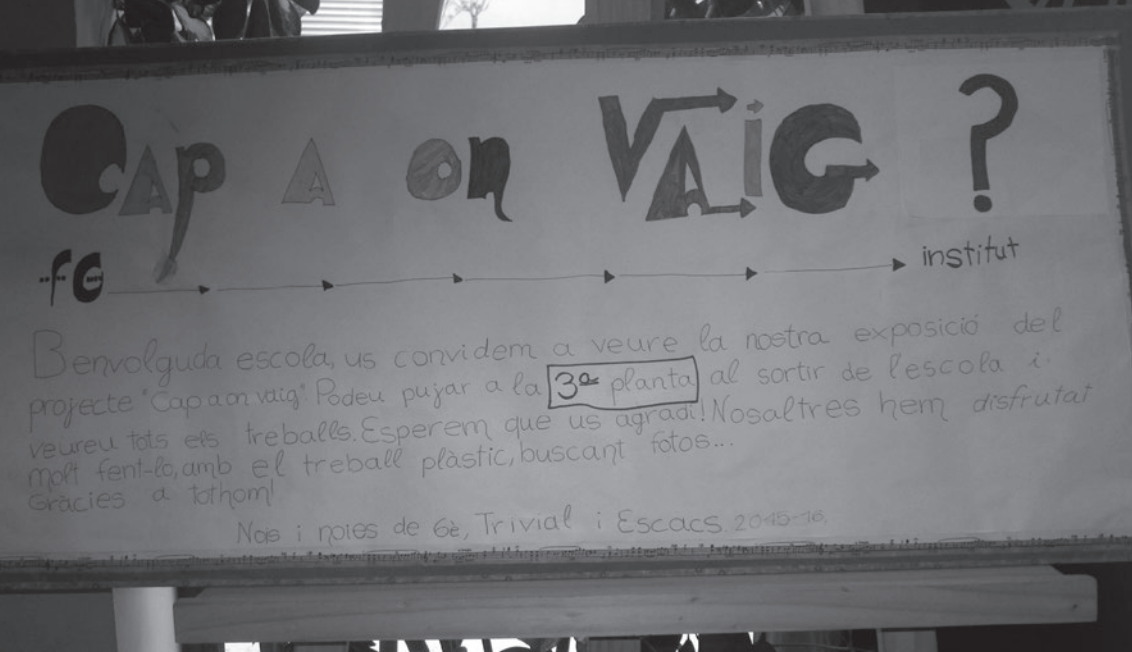
identitat i el desenvolupament d'hàbits responsables. Tot això ho fem investigant i aprofundint sobre els nostres gustos, les nostres aficions, les nostres pors; descobrint com és que ens diem com ens diem, buscant el significat dels nostres noms i, sobretot, compartint-ho amb la resta de companys. Avancem en la nostra autonomia i iniciativa personal.

D'on vinc

Per construir una xarxa familiar em pregunto si jo he nascut aquí a Barcelona, o a Mallorca, o a la República Dominicana... però el meu pare i la meua mare, on han nascut? I els meus avis paterns i materns?

A què es dedicaven, com es guanyaven la vida, com treballaven, quines eines feien servir, com es van conèixer, com era la seva escola de petits, a quins jocs jugaven, quines cançons cantaven...?

Després d'haver conegut més coses sobre qui era ell mateix, ara es fa preguntes i les va responent, va buscant objectes, fotografies, dibuixos, cançons, realitzant converses i entrevistes lligades o relacionades amb els membres de la seva família per tal de teixir una xarxa de connexions en cada branca i obtenir el valor que té de totes aquestes arrels. Aquesta recerca es materialitza amb una caixa decorada per ells mateixos, que els representi, on dins hi haurà tot el que han recollit i que els ajudarà a compartir amb els companys d'aula el coneixement que han fet de la seva família més propera.

Com he canviat

Dia a dia anem creixent, madurant, fent-nos grans. Els nens i nenes ho noten, però cal que prenguin consciència de com els canvis ens ajuden també a créixer en tots els àmbits.

Reflexionem sobre aquests canvis:

N'hi ha de molt evidents, com els físics. D'altres són més íntims i costen més de compartir. Les teves aficions i a què dediques el temps lliure també han canviat. Les relacions amb la família ara són diferents.

Finalment, cal una valoració on s'aboca el que he après fent aquest treball, com a punt de partida, també, dels nous reptes o objectius que em puc proposar.

Cap a on vaig

L'últim curs de l'etapa de Primària és una muntanya russa d'emocions. Estones compartides de dubtes i pors que van sorgint de la incertesa que els espera l'any vinent, estones de records compartits del temps viscut al llarg dels nou anys a l'escola.

Per aquest motiu, abans de marxar cap a la nova etapa em cal un bon contenidor per emportar-me molts aprenentatges, emocions, relacions, records, missatges; aquest contenidor és l'elaboració d'una motxilla. Aquesta cal imaginar-la, dibuixar-la, buscar el material i construir-la.

Com es presenta

Es presenta a les famílies a la reunió d'inici de curs on ja se'ls dóna un document i s'explica la continuïtat del projecte vertical d'escola "Coneixement del jo", iniciat amb el projecte psicomotriu a El.

També se'n parla amb els nois i noies abans de la reunió amb les famílies. És un projecte presentat a tot el nivell, que busca el sentiment de grup de curs i no d'aula.

Normalment, el projecte es posa en marxa amb el curs ja avançat, cap al final del segon trimestre. És el moment en què els nois i noies veuen més propera la seva marxa de l'escola i el seu pas a l'institut. També, en la maduració s'han començat a produir canvis significatius.

Motivació

Aprofitem els treballs i l'experiència viscuda dels germans i germanes per donar empena al projecte. També recordant l'explicació personalitzada que ens van fer els companys de sisè del curs passat. Paral·lelament i a través de les diferents entregues-tutories, que són individuals, van comentant com s'ho imaginaven, què volen fer, amb quins recursos compten, el suport que reben de la família, què necessiten...

Durant el mateix període a la realització del projecte personal de cada alumne, també ens visiten antics companys i companyes que ja estan a l'institut fent 1r d'ESO i que expliquen la seva experiència d'aquest curs.

Projecte íntim

Aquest projecte és un camí que mira cap a dins (el seu pas per l'escola, l'amistat, les experiències compartides, els contratemps, els sentiments, les sensacions, els aprenentatges...) i també projecta cap endavant: l'institut. És un viatge intens, que els ajuda a prendre consciència de si mateixos i del camí fet.

Seguiment i implicació de la família

El seguiment es fa amb les converses personals amb les tutores a mesura que el treball va avançant. La mestra i l'alumne tenen un full de seguiment on es va prenent nota (de manera consensuada i compartida) d'observacions destacades, suggeriments i acords per a la propera entrega.

Les famílies orienten, comparteixen (reme moren records familiars i de vida d'escola, busquen fotos junts, les comenten, les trien...), durant el desenvolupament del projecte.

Els nens i nenes comparteixen a casa seva el document amb els diferents apartats sobre els quals s'ha de reflexionar, les consignes de com s'han de representar totes aquestes reflexions, les dates d'entrega de seguiment per acompanyar en el procés d'elaboració i la data d'entrega final:

Els apartats del projecte són:

1. Què necessito per començar a preparar el viatge?

Quan marxem de viatge, cal pensar o preveure què és imprescindible posar a la motxilla. Cal que comencis a reflexionar què t'emportes de l'escola i què més necessitaràs per tirar endavant.

- Què em puc endur del meu temps viscut a l'escola que em pugui servir en aquest viatge? (relacions, actituds, missatges, emocions, aprenentatges curriculars, etc).
- Quins records, situacions, moments..., guardaré com a tresors? (aquests tresors són els que em fan sentir bé, m'alegren, em donen ànims, m'encoratgen per afrontar el meu destí, o bé em recorden una situació no gaire agradable però que em va fer aprendre molt).
- Què crec que necessitaré en aquesta nova etapa? (què és el que encara no tinc i penso que potser em farà falta). Per exemple: confiança en mi mateix, organització del temps, prendre decisions, responsabilitats...

2. Com em preparo per a aquest viatge?

Quan ja tinc l'equipatge previst, em toca decidir amb què arribaré al final del tra-

jecte. De vegades agafem un mitjà de transport o un altre en funció de les sensacions, emocions que es despertem, previsió de les adversitats que ens podem trobar, etc.

- Com ho afronto? Quines sensacions i emocions se'm despertem? (por, entusiasme, tranquil·litat, mandra, alegria, nerviosisme, ràbia, inseguretat, etc.

3. Amb qui vull anar, qui espero que m'acompanyi?

Quan anem de viatge, podem escollir si anem sols o acompanyats. Si algú s'uneix al viatge, podem compartir les vivències mentre convivim en un temps i espai diferents als que estem acostumats.

- Qui vols que t'acompanyi? Algun amic o amiga, algun familiar, coneguts, company o companya...
- Per què els has escollit? Què et poden aportar? (seguretat, empena, optimisme, suport, etc.

4. Cap a on vaig?

- Et proposem una mirada al futur. Imagina..., imagina..., et veus en el món de la ciència, de l'art plàstic, dissenyant, fent filosofia? O potser excavant en unes ruïnes arqueològiques, com a novel·lista?...
- És per això que els propers sis anys a l'institut són importants.

Presentació

Cada curs s'organitza de manera diferent. Aquest curs la presentació la vam fer muntant una exposició a les aules, primer amb un grup i al dia següent amb l'altre, on cada noi i noia, amb les taules col·locades en cercle, exposava el seu treball. Aleshores, els companys i companyes de l'altre grup voltaven per la classe mirant, tocant, llegint i preguntant als companys

que exposaven. Va ser molt emocionant per a tots. Molt intens.

La presentació a les famílies es va organitzar al passadís. Els nois i noies van preparar un cartell, que van posar al vestíbul, per convidar les famílies i la resta de l'escola a visitar l'exposició.

Instruccions per a la presentació

El format que et proposem aquest cop és força diferent. Ja que has estat planejant el viatge que començaràs, l'entrega final serà una motxilla. Aquesta serà dissenyada i creada per tu mateix, contindrà el teu treball (dintre o a les butxaques). Només cal que hi posis imaginació (qualsevol forma, estil, color, decoració, etc.) i acabi sent del teu gust.

A continuació t'expliquem les propostes de presentació de cadascun dels apartats.

1. Bloc de notes, petita llibreta, diari personal, acompanyat de dibuixos,

anotacions, etc., amb els tres apartats diferenciats.

2. En aquest cas, hauràs de buscar objectes que representin totes aquestes emocions, sentiments, etc. En cadascun dels objectes escollits, li has de penjar una petita etiqueta explicativa. Cartell publicitari del mitjà de transport escollit. En aquest hi hem de poder interpretar els motius del perquè t'has decidit per aquest.

3. Àlbum de fotografies comentades.

4. El format del quart apartat és lliure. En primer lloc, has de recollir informació sobre el que has decidit. Un cop la tinguis, cal decidir com comunicar-la, combinant imatge i text.

Per exemple:

- Maqueta, article de diari, pergami, esquemes, entrevista a un professional, vídeo, presentació de power-point, Poema, Relat, Auca, Llegenda, Una cançó (per exemple un RAP)...

Avaluació i autoavaluació

L'avaluació està implícita en els fulls compartits de les diferents entregues que fan. En finalitzar el projecte, cada nen i nena fa una autoavaluació al voltant d'algun aspecte que ens plantegem que cal valorar. Aspectes dels quals són coneixedors abans de començar el projecte. Cada curs s'organitza d'una manera diferent.

Ara és el moment de fer la reflexió final com a mestres que acompanyem aquests infants, nois i noies en aquest projecte del Coneixement del Jo. A mesura que

hi reflexionem ens anem fent conscients que l'objectiu es compleix amb escriure, i consolidem el fet que conèixer-se a un mateix és tot un procés orientat a descobrir, dins de nosaltres mateixos, quines són les potencialitats que ens fan ser únics, i no pas un simple objectiu. Clarament, aquest procés hi és curs rere curs. D'altra banda, conèixer-se a un mateix requereix no parar de fer-se preguntes i procurar respondre sense descuidar-nos que les converses que mantenim amb els companys i companyes també són un bon camí d'autoconeixement.

Més enllà de la conjuntura actual, en opinió de diverses persones i grups interessats en temes educatius, s'imposa la necessitat de plantejar-se si en la perspectiva de futur pot entrar la consideració d'un canvi de model per al sistema educatiu del nostre país. Potser aprofitant l'oportunitat de construir un nou país, potser per la mateixa situació interna del sistema educatiu, el fet és que són (som) moltes les persones que creiem que s'imposa la conveniència de replantejar-se de dalt a baix (o millor: de baix a dalt) el sistema educatiu que avui funciona a Catalunya.

Canvi de model educatiu?

JOAN BADIA I PUJOL

Professor jubilat de Llengua i Literatura

Les raons per al canvi poden ser diverses: esgotament i sensació de repetició dels mateixos temes del debat; necessitat de trobar alternatives a problemes estructurals: fracàs escolar, formació del professorat, bloqueig dels canvis, inadequació de la formació dels nostres infants i joves per al futur que previsiblement els tocarà de viure, replantejar el paper de l'escola en una societat molt dinàmica i canviant els darrers anys, relació del sistema educatiu amb altres sistemes socials (família, mitjans de comunicació), entre altres.

En aquest article volem simplement assenyalar algunes qüestions que creiem que caldria tenir en compte per tal d'orientar aquest canvi. No cal dir que tan important com el canvi en si, ho és la gestió d'aquest canvi. Però saber on volem anar és ja un primer pas important per saber com hi anem. És a dir, definir el **què** és un primer pas per avançar cap a un nou sistema educatiu. Però el **com** s'hi avança, també és important.

Paràmetres bàsics

Un cop tinguem clar que volem un canvi, n'hauríem de *parametritzar* algunes dimensions bàsiques:

- Volem un **sistema inclusiu o seleccionador**? Fins a quin nivell el volem inclu-

siu? I quines mesures estem disposats a aportar per fer-lo efectivament inclusiu? (Ara mateix teòricament tenim un model inclusiu fins als 16 anys, però a la pràctica tothom sap —o hauria de saber— que al final de Primària operen uns mecanismes mig ocults mig oberts que van seleccionant els alumnes cap a l'èxit —graduat en ESO— o cap al fracàs fins a expulsar-ne un percentatge important del sistema).

- Volem un **sistema centralitzat o descentralitzat**? Quin paper han de tenir en la governança del sistema els ajuntaments i ens supramunicipals (consells comarcals)? Confiarem alguna hora en els municipis per a temes clau com és

ara la contractació del professorat? I quin pes ha de tenir un concepte tan fet malbé com l'*autonomia de centre*? Podrà cada centre organitzar-se entorn d'un projecte i d'un equip que el vulgui tirar endavant? Ens organitzarem per zones educatives i estimularem que els centres, siguin de la titularitat que siguin, comparteixin més que no pas competeixin entre ells?

- **Ensenyament o educació?** L'actual sistema té escasses connexions amb altres sistemes socials que també es dediquen a l'educació: la família, la comunitat local, els mitjans de comunicació, el sistema de lectura pública, el món cultural... Preguntar-se quina relació han de tenir els diferents subsistemes socials entre ells és una qüestió central i pertinent per tal de saber si podem tenir espais de col·laboració i treball conjunt i compartit o no.
- Volem un **sistema articulat** o més aviat **desarticulat**, com el que tenim ara, en què entre els diferents nivells educatius hi ha més aviat una relació feble? Ignorar el fet que la formació és un contínuum al llarg de la vida i que no s'esgota en les etapes escolar i universitària és un element central per construir una societat i, sobretot, una economia basada en el coneixement.

Punts forts i punts febles del nostre sistema

Abans d'emprendre un viatge cap a un nou model del nostre sistema educatiu ens convindria saber —o almenys posar-nos d'acord en— algunes fortaleses i febleses de l'actual sistema.

Per exemple, com a **fortaleses** crec que podem adduir els arguments següents:

- Hem estat capaços d'acollir uns quants milers d'alumnes nouvinguts els darrers quinze anys sense massa tensions i amb prou qualitat i bons

resultats pel que fa a la cohesió social. Sens dubte aquest fet diu molt de la qualitat i l'esforç dels professionals de l'educació i mostra que la feina feta amb la immersió dels anys vuitanta ha deixat un substrat important, a més d'un *know-how* en la gestió d'emergències socials (diversitat cultural, cohesió social...) en allò que puguin afectar l'escola.

- Tenim un bon nivell en alguns punts clau, com és ara la comprensió lectora —diguin el que diguin els periodistes i opinadors que no es van llegir els resultats de les proves PISA 2009, per exemple—. El nivell dels estudiants catalans és per sobre de la mitjana de l'OCDE i per damunt de països com Suècia o França. Això no vol dir que no hi hagi marge de millora. Però tampoc no cal baixar l'autoestima col·lectiva, quan s'han fet esforços importants en àmbits com la biblioteca escolar i els punts de lectura.
- Hi ha bona base per a un treball més a fons en Ciències i Matemàtiques, que serà la base de la futura societat del coneixement. La implementació de programes com Ciències 6-12, a la dècada de 1980, o l'equipament de les aules de Ciències de Secundària a la primera dècada del segle XXI, l'assignació de recursos als diferents CESIRE (Centres Específics de Suport a la Innovació i la Recerca Educatives) i la bona tasca que fan tant el CREAMAT com el CDEC i l'AULATEC, són atots importants per plantejar millores i innovacions en els àmbits científic, matemàtic i tecnològic.

Però hi ha **debilitats** que de vegades sembla que no sapiguem superar, malgrat l'encert i la coincidència de les diferents diagnosis: poca presència i difusió de la innovació educativa en el conjunt del sistema; direccions amb un lideratge dèbil i escassa capacitat de decisió; formació del profes-

sorat manifestament millorable, sobretot per a la Secundària; visió parcial o massa compartimentada del sistema tant a nivell vertical, com horitzontal; poca importància de la formació de persones adultes o al llarg de la vida. Etcètera.

“ES PODEN FER ‘PETITES GRANS REFORMES’ QUE, EN UNA VISIÓ SISTÈMICA DE L'EDUCACIÓ, TARD O D'HORA AJUDARAN A CANVIAR TOTA LA RESTA DEL SISTEMA”

Condicions necessàries, però no suficients

Tot canvi social exigeix tres elements clau, que sovint han mancat de manera estrepitosa en reformes empreses per l'administració.

a) Comunicació: l'educació és un subsistema social i cal explicar per què es fan determinats canvis. A més de ser un requisit necessari, en tant que activitat social, la ciutadania té dret a saber i a participar de les decisions sobre el model educatiu. D'altra banda, els canvis socials són lents (van més enllà dels quatre anys d'una legislatura); per tant, sense una comunicació constant amb la ciutadania no s'assoleix l'èxit i la finalització.

b) Lideratge: a tots els nivells. Des de l'aula fins al Departament d'Ensenyament. Sense un lideratge fort que contraresti les inèrcies, resistències i posi l'educació al centre de la nostra vida col·lectiva (ara no hi és!) no hi haurà canvi en el nostre sistema educatiu. El lideratge també necessari per perseverar en el camí dels canvis, ja que la dinàmica social i la complexitat de factors que incideixen sobre el sistema educatiu fan preveure que cal negociar i renegociar constantment el rumb del canvi.

c) Visió sistèmica: qualsevol petit canvi en un punt del sistema afecta tot el sistema.

Elements aparentment menors —com el calendari escolar o la introducció d'ordinadors a l'aula— tenen repercussions en tot el conjunt de l'educació.

Alguns punts de millora

Potser la magnitud del canvi pot espantar i és possible que moltes persones es desanimin a la vista de l'esforç extraordinari que cal fer. Tanmateix, i tenint en compte la visió sistèmica anteriorment esmentada, es poden començar a fer “petits” canvis que segur que tard o d'hora tindran una incidència sobre el conjunt del sistema. Ens n'atrevim a assenyalar uns quants, tot i sabent que es poden discutir tots i cada un:

1. La formació del professorat: sembla que és per aquí per on van començar els finlandesos. Per què no ho provem?
2. La formació dels equips directius: una proposta que potser hi ajudaria: la creació d'un Institut del Lideratge Educatiu, com tenen alguns països.
3. Descentralitzar el sistema educatiu deixant que els ajuntaments i ens supramunicipals tinguin més pes en les decisions sobre personal, estudis de formació professional, etc.
4. Millorar l'avaluació docent i fer que els resultats tinguin repercussions: positives (incentius no necessàriament econòmics) i negatives.
5. Reforçar la Formació Professional, en la línia de la nova llei catalana.
6. Reforçar la formació de les persones adultes, veritable ventafocs del nostre sistema educatiu i punt feble de la cohesió social.
7. Millorar la coordinació entre els departaments competents en polítiques per a les famílies i en polítiques educatives, avui per avui encara massa separades.
8. Millorar la relació entre la universitat i el sistema no universitari.
9. Enfortir la relació entre els centres de recerca (la majoria amb un alt nivell d'excel·lència) i el sistema educatiu

no universitari. Cal entendre que per tal de nodrir la recerca ens cal una educació de base excel·lent. Només així podrem tenir talent a disposició per continuar la tasca que s'està fent en el camp de la recerca.

10. Avançar en la unificació de l'ensenyament bàsic (3-16), en la línia dels instituts escola.

Aquests deu punts poden ser fites que, conjuntament amb moltes altres, ens podrien ajudar a bastir un sistema educatiu ben diferent del que tenim ara. De passada, la seva incidència sobre altres aspectes (currículum, governança del sistema...) acabaria afectant el conjunt del sistema educatiu.

En conclusió...

L'educació de la Catalunya del futur serà hereva de l'actual sistema educatiu. No es construeixen sistemes educatius del no-res. Per tant, cal pensar en un escenari en què el sistema actual evolucioni cap a un nou model en què els actors socials (polítics, professionals, ciutadania) hauran de negociar quina educació volen per als futurs ciutadans de Catalunya.

Potser primer cal posar-se d'acord sobre el fet que l'actual model educatiu no satisfà els anhels de futur que alguns tenim. Però aquest punt de partida es dona per descomptat. Altrament, no hi hauria cas.

A partir, doncs, de la necessitat (per alguns, imperiosa) de dotar-nos d'un nou model educatiu, caldria esbossar uns paràmetres bàsics i tenir en compte unes condicions necessàries. Mentrestant, però, es poden fer "petites grans reformes" que, en una visió sistèmica de l'educació, tard o d'hora ajudaran a canviar tota la resta del sistema.

PERSPECTIVA ESCOLAR recomana

Articles publicats a la revista

PERSPECTIVA ESCOLAR

CASTELLÀ I VELASCO, M. Carmen; FLORES ARAN, Carmen Rosa; CORDERO GONZÁLEZ, Consol. "L'Orientació també és possible en un centre de més de mil alumnes: com?". Al núm. 271 (gener 2003), p. 61-67.

Llibres

DAY, Christopher. *Profesores: vidas nuevas, verdades antiguas: Una influencia decisiva en la vida de los alumnos*. Madrid: Narcea, 2012.

FERRER, Joana. *De l'acció orientadora a la resposta competencial: Riscos i encerts del procés d'implementació de l'ensenyament competencial: I, II*. Barcelona: Edu 21, 2015.

La investigación educativa como herramienta de formación del profesorado: Reflexión y experiencias de investigación educativa. Barcelona: Graó, 2002 (Formación y desarrollo profesional del profesorado; 167).

LATORRE, Antonio. *La investigación-acción: Conocer y cambiar la práctica educativa*. Barcelona: Graó, 2003 (Investigación-acción; 179).

MARTÍNEZ MUÑOZ, Màrius. *L'orientació a les xarxes locals de transició escolartreball*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2010. [Document d'ús in-

tern. Disponible a: <<http://www.diba.cat/documents/113226/127468/educacio-pdf-orientacio-pdf.pdf>> (consulta 12/07/2016).]

MARTÍNEZ MUÑOZ, Màrius; ARNAU, Laura. *Després de l'ESO, què puc fer?* Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 2014.

MEIRIEU, Philippe. *Frankenstein educador*. Barcelona: Laertes, 1998 (Laertes Psicopedagogia).

Orientación educativa: Modelos y estrategias de intervención. Elena Martín, Isabel Solé (coords.). Barcelona: Graó; [Madrid]: Ministerio de Educación, IFIIE, 2011 (Formación del profesorado. Educación secundaria; 15, vol. I).

PENNAC, Daniel. *Mal d'escola*. Barcelona: Empúries, 2008 (Biblioteca Universal Empúries; 222).

Pensant el futur de l'educació: 10 anys de debats amb la comunitat educativa. Núria García Quera, Júlia Martí Comas (eds.). Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 2014 (Debats d'educació).

PERRENOUD, Philippe. *Cuando la escuela pretende preparar para la vida: ¿Desarrollar competencias o enseñar otros saberes?* Barcelona: Graó, 2012 (Crítica y fundamentos; Fundamentos de la educación; 40).

SANTANA VEGA, Lidia E. *Orientación educativa e intervención psicopedagógica: Cambian los tiempos, cambian las responsabilidades profesionales*. 3a ed. Madrid: Pirámide, 2009 (Psicología. Pedagogía).

SERRES, Michel. *Ditona: El món va canviar tant que els joves han de reinventar [sic] tot: una manera de viure junts, institucions, una manera de ser i de conèixer*. Barcelona: Gedisa, 2014.

WILLINGHAM, Daniel T. *Per què als nens no els agrada anar a l'escola?* Barcelona: Graó, 2011 (Micro-Macro Referències. Sèrie Fonaments de l'educació/Comunitat educativa, 16.)

Articles de revistes

CASTILLO I CARBONELL, Miquel; RODRÍGUEZ CASTÁN, Victoria. "El Proyecto Caleidoscopi: del instituto al trabajo". A *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 412 (maig 2011), p. 32-35.

GAIRÍN, Joaquín; ARMENGOL, Carmen; MUÑOZ, José Luis. "Orientación y tutoría en las prácticas profesionalizadoras: propuestas estándares de calidad". A *Revista Española de Orientación y Psicopedagogía*, vol. 26, núm. 2, (2015), p. 26-41. [Disponible a: <http://revistas.uned.es/index.php/reop/article/view/15214/pdf_7> (consulta: 12/07/2016).]

"Homenaje a 'Kikiriki': educar y orientar para la vida activa" [diversos articles]. A *Aula de Innovación Educativa*, núm. 185 (octubre 2009), p. 8-54.

"Orientación educativa" [diversos articles]. A *XXI: Revista de Educación*, núm. 9 (2007), p. 13-169.

Webs d'interès

Estudiar a Catalunya. Generalitat de Catalunya: <<http://queestudiar.gencat.cat/ca/>>.

Educaweb: <<http://www.educaweb.com/>>.

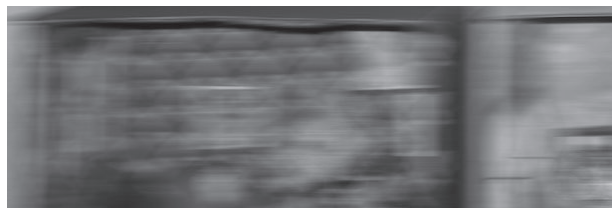
Fundació Bertelsmann, Orientació professional coordinada: <<https://www.fundacionbertelsmann.org/es/home/orientacion-profesional-coordinada/>>.

Projecte de vida professional (Consorti d'Educació de Barcelona): <http://www.edubcn.cat/ca/suport_educatiu_recursos/orientacio_transicions/projecte_vida_profesional>.

Amb la col·laboració de la **BIBLIOTECA ROSA SENSAT**

Escola

A la nostra escola, Torres Jonama de Mont-ras, el mes de gener de l'any 2010 hi vam inaugurar una ampliació important del centre, amb una aula específica per instal·lar-hi una biblioteca, situada a la planta baixa de l'escola amb entrada directa des del pati.

Un any a la vida de la biblioteca de l'escola

ISABEL ANTÚNEZ VITALES
Tutora d'Educació Infantil

PAQUITA DIAZ ROSA
Tutora de Cicle Superior

Coordinaadores de la Biblioteca de
l'escola Torres Jonama de Mont-ras,
Baix Empordà

L'estrena del nou local de biblioteca ens va portar a il·lusionar-nos amb la idea de poder tenir una biblioteca, no només un espai físic, sinó que representés un projecte de vida en el qual els llibres, la lectura, la imaginació, el plaer pel coneixement fos quelcom important per als nostres alumnes.

Vam presentar el projecte al Punt.edu i ens el van concedir l'any 2009, cosa que ens va permetre portar-ho a terme.

Organització

Des d'aquest moment, la direcció del centre s'hi va interessar molt i va fer mans i mànigues perquè les dues persones responsables de la biblioteca siguin les que fan una hora setmanal amb tots els grups classe del centre, i també que hi hagi quatre mestres més que participen en la Comissió de la Biblioteca setmanalment col·laborant en les propostes de les activitats que es realitzen.

A partir del llibre *Ratpenats a la biblioteca*, de Brian Lies, vàrem decidir que la nostra mascota fos un ratpenat, en Rat.

La Biblioteca és oberta a l'hora del pati, amb la participació dels i les alumnes de Cicle Superior, els quals fan de bibliotecaris o bibliotecàries i s'encarreguen del préstec i l'ordre dels llibres, i també és oberta a les famílies dos dies a la setmana en horari extraescolar amb la participació voluntària d'alguns/algunes mestres.

Activitats amb mares i pares: portem a terme dues sessions anuals (de 15 a 17 h), que anomenem "Cafè i llibres", en les quals parlem, presentem, informem, recomanem diferents temes, autors, continguts, col·leccions, formats, gèneres, celebracions, o fem conversa literària.

Participem en el seminari de biblioteques, organitzat i coordinat pel Centre de Recursos Pedagògics del Baix Empordà, lloc d'intercanvi d'experiències, organització d'activitats conjuntes amb altres escoles i de reflexió en les activitats que hem anat fent al llarg d'aquests anys.

Objectius

Els principals objectius que volem aconseguir amb les activitats que preparem i portem a terme a l'hora de la biblioteca són:

1. El plaer per la lectura.
2. Saber escoltar i gaudir escoltant contes.

3. Escoltar i respectar amb interès les intervencions d'altres companys i companyes.
4. Anar definint les seves preferències lectores.
5. Crear la curiositat de conèixer gèneres literaris diversos.
6. Expressar verbalment el contingut de la imatge.
7. Saber formular hipòtesis sobre què pot passar, quin conte pot ser.

Dia de les llengües maternes. Benvinguts a la biblioteca en diferents idiomes.

Conte popular: La Caputxeta Vermella.

8. Potenciar la imaginació de l'alumne/a.
9. Saber transmetre sensacions plàsticament.
10. Saber realitzar la presentació i recomanació de llibres als nostres companys.

Activitats

En aquest apartat us explicarem com organitzem les activitats de la biblioteca durant tot el curs i a partir de festes, commemoracions, dies internacionals, temes, autors...

Setembre: comencem el curs amb una activitat inicial que té a veure amb l'organització de l'espai i dels recursos materials de la biblioteca (formació d'usuaris). Algunes de les activitats són:

- Als nens i nenes de P-3 els presentem la mascota (**en Rat**).
- Quan arriben el primer dia, troben la biblioteca desordenada, amb alguns llibres i altres materials sobre les taules, fora de lloc, i entre tots han de col·locar-ho tot al seu lloc.

- **Dia Internacional de les Llengües (26 de setembre).** Algunes de les activitats han estat:

- Pensarem en paraules que tinguin alguna relació amb el joc (tradicionals de pati, de taula...), tant si són substantius com adjectius i verbs, i l'escriuran en un tros de plàstic transparent i s'introduirà en el pot gran transparent per poder ser consultades, fer jocs...
- Recull de les paraules que cada alumne troba més bonica, li agrada més, la troba més sonora, més musical...

Octubre:

- **Dia Internacional de les Biblioteques (24 d'octubre).** Activitats que hem fet:

- Cada nen/nena recomana un llibre de la biblioteca. Amb els llibres triats es fa una exposició perquè tothom els conegui.
- Treball de recerca de com es diu BIBLIOTECA en totes les llengües d'Espanya, la gran majoria d'Europa i algunes de les més parlades del món.

Novembre/desembre: Exposició i activitat sobre algun tema:

- **La por:** ambientació de la biblioteca (aranyes, teranyines, elements de por, personatges...); exposició de llibres; dues o tres sessions dedicades a jugar amb el joc de cartes específic per a cada cicle, que consisteix en preguntes i respostes encadenades llegint o observant els llibres de l'exposició.
- **Els llops:** dos equips han d'omplir una graella amb preguntes sobre diferents aspectes dels llibres exposats; guanya l'equip que respon correctament a totes les preguntes primer que l'altre.

Gener/febrer:

- **Dia Internacional de les Llengües Maternes (21 de febrer).** Recull de paraules relacionades amb els contes, la biblioteca i els cartells per a la porta d'entrada on diu "Benvinguts a la biblioteca", en els diferents idiomes materns dels alumnes de l'escola i que han portat amb la col·laboració de les famílies.

Març:

- **Dia Internacional de la Poesia (21 de març).** El celebrem cada any, i hem fet:
 - **Poema:** en vam donar un al qual havíem esborrat el títol i algunes paraules, de manera que ningú no sabia de quin poema es tractava (era "Els bunyols", de Miquel Martí i Pol). Cada grup omplia els buits amb les paraules que volia i feia un dibuix i/o el decorava. A cada aula es va registrar la lectura del poema original i els de producció pròpia. Es va fer una exposició amb tots els treballs i posteriorment un recull en forma de llibre.
 - **Poesia visual:** una vegada s'ha fet la presentació de la poesia visual dins de l'obra de Joan Brossa, es demana a tots i cadascun dels i les alumnes

de l'escola que portin de casa una caixa amb un objecte a dins. Cada alumne/alumna pensa què és el que pot escriure sobre aquell objecte, una paraula, una frase, un petit poema... Una vegada ha decidit el text, decora la capsula per dins (la decoració ha de fer al·lusió al text que ha pensat). A la capsula hi ha d'incloure el text de la manera que vulgui. Aquesta feina dura unes dues o tres sessions, segons l'edat dels i les alumnes. La comissió de la Biblioteca va agrupar els treballs per temes: dinosaures, transports, joguines... i va preparar una exposició en diferents espais de l'escola apilonant les capsules de la mateixa temàtica l'una sobre l'altra. Les famílies van poder visitar l'exposició durant alguns dies.

Abril / maig. Sant Jordi:

Fent servir com a base el llibre *Contes silenciosos*, de Benjamin Lacombe, cada any obrim només la pàgina del conte que treballarem:

- **Ditona:** presentació i explicació del conte; recull de contes de diferents editorials, versions, escrits en altres llengües, i exposició. Cada aula elabora una doble pàgina d'una flor en pop-up, i a cada pètal, o al fons, s'escriuen paraules relacionades amb la primavera i les flors. Exposició de totes les pàgines flor fetes per cada aula, i, finalment, enquadernació del llibre de pop-up de l'escola.
- **Pinotxo:** introducció del conte a partir de tres capsules: la de materials i eines de fuster; la dels personatges, i la capsula amb els llibres del conte que tenim. A continuació, explicació del conte, els alumnes de Cicle Superior cerquen informació sobre l'autor i la versió original.

Exposició de totes les versions i llibres que hem recollit del Pinotxo i un Pinotxo gegant.

Joc de pistes: Llibres de por.

El treball de tota l'escola consisteix en l'elaboració d'un acròstic per classe amb la paraula PINOTXO, en una cartolina, i d'un Pinotxo articulat per part de cada nen/a, que s'exposen a la biblioteca i quan acaba l'exposició s'emporten de record. Els acròstics passen a formar part del fons bibliogràfic de l'escola.

- **La Caputxeta Vermella:** preparam un joc de pistes (un objecte del conte) perquè els i les alumnes descobreixin de quin conte es tracta.

Exposició de totes les versions que tenim a la biblioteca de *La Caputxeta Vermella* (la nostra biblioteca hi està especialitzada i en tenim uns 40 títols diferents), i de titelles, puzzle, una taula amb la caseta, el bosc i unes cordes per poder dissenyar els camins..., i caputxes vermelles i cistell per poder fer representacions amb els més petits. Durant dues setmanes, a l'hora setmanal de la biblioteca, llegim els llibres de

l'exposició, i a cada sessió expliquem un dels contes.

Hora del conte al pati: organitzem tres nivells simultanis: d'Educació Infantil, de primer a tercer, i de quart a sisè. Els llibres que expliquem són per nivells i no són a l'exposició, els hi anem deixant un cop feta l'activitat.

Record del conte. Cada alumne s'emporta un dels personatges pintat, retallat i plastificat.

El treball de l'escola consisteix en l'elaboració, per part de cada aula, d'una escena del conte. El treball ha estat tipus diorama, a dins d'unes caixes totes iguals, amb diferents tècniques plàstiques i amb ninots. Totes aquestes caixes, tancades, formen un mural que ens queda de fons a la biblioteca i que fem servir per explicar el conte.

Altres activitats que fem al llarg del curs a partir de llibres il·lustrats o de l'obra d'algun autor/a que per algun motiu volem donar a conèixer. Aquests treballs ens duren de tres a cinc sessions.

- "Un llibre" d'Hervé Tullet: utilitzant-lo com a model, els i les alumnes de Cicle Superior, per grups, han elaborat sis llibres més.
- *La pequeña oruga glotona*, d'Éric Carle, construcció d'un "llibre recorregut" transparent i foradat, perquè els nens i nenes puguin explicar el conte tot fent-hi passar l'eruga. Aquest treball l'han fet els i les alumnes d'Educació Infantil.
- *Els colors de l'Àfrica*, d'Anna Obiols. L'Àfrica és un elefant que viu en un món gris i surt de viatge a descobrir els colors. Cada alumne feia un dibuix utilitzant només un dels cinc colors, després pintaven la seva Àfrica en un paisatge de colors. Aquest conte l'hem treballat amb el Cicle Mitjà.
- *101 bones raons per no parar de llegir*, de Beatrice Massini. Després de la

lectura de bona part del llibre, alguns i algunes alumnes de Cicle Superior van expressar el desig de dir-hi la seva i vam elaborar el nostre llibre, que és el recull voluntari i en diferents tècniques de les seves bones raons.

- *Grúfal*, de Julia Donaldson, ens serveix per poder fer un treball d'imaginació, a Cicle Inicial, a partir de les pistes que va donant el llibre, fins a arribar a descobrir com és realment. Exposició de tots els dibuixos per veure que cada alumne, amb les mateixes dades, pot arribar a veure animals diferents. Al final fem una sessió de cinema i projectem la pel·lícula.
- *Viatges i flors*, de Mercè Rodoreda, amb Cicle Superior. Treballem l'apartat de "Flors", amb la lectura de cinc o sis, analitzem l'estructura que utilitza Rodoreda i després cada alumne/a se n'inventa una i en fa la descripció i el dibuix. Agrupem totes les flors i elaborarem el nostre llibre de flors a l'estil de Mercè Rodoreda.

Treball sobre un autor/a: Joana Raspall, a "l'Any Joana Raspall".

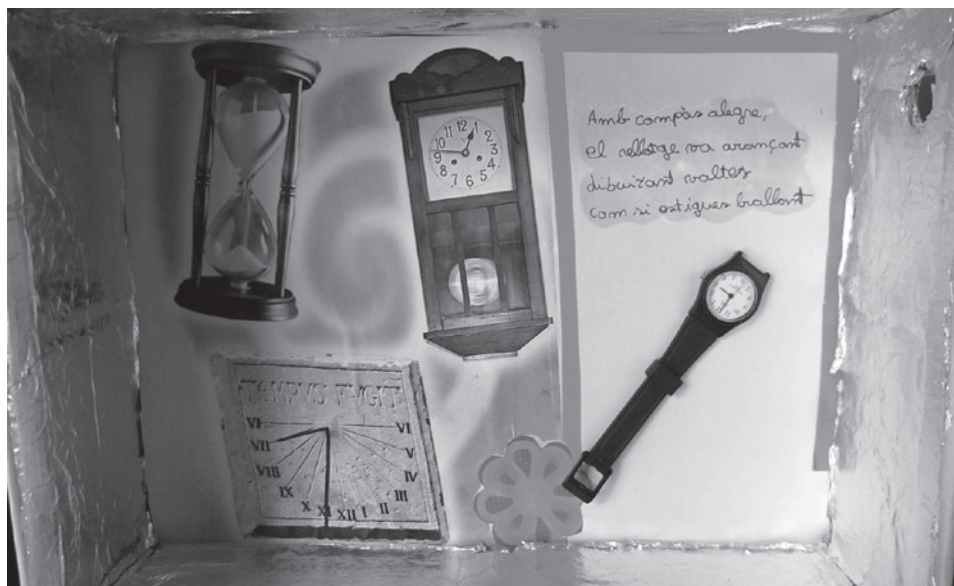
- S'exposa a fora de la biblioteca el poema del mes corresponent i es llegeix a cada sessió de biblioteca per part de la mestra o dels alumnes.

- Es va fer un recull de tots els mesos, i vam preparar un joc que consistia a tenir, d'una banda, els poemes, i de l'altra, tots els títols, en una altra, les il·lustracions, i, per últim, els versos; es tractava de recompondre els poemes originals amb tots aquests elements, segons l'edat.
- Treball d'un haiku de l'autora. Cada nen ha fet un dibuix del que li suggereix. Aquests dibuixos han decorat la biblioteca durant dos mesos, s'han recollit i se n'ha fet un llibre.
- Tota l'escola es va aprendre un dels poemes escrits per l'autora referents al Nadal i es van recitar en el Festival de final de trimestre.
- El mestre de música va musicar el poema "Podries", que ha passat a formar part del repertori de la coral de l'escola.

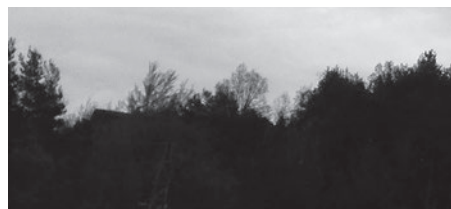
Cada llibre, cada història, ens obre un munt de possibilitats diferents que ens permeten contribuir a l'evolució dels nostres alumnes, cap a la seva formació com a persones responsables, realistes, però també imaginatives, crítiques i capaces de gaudir del plaer de llegir. La biblioteca escolar de ben segur que hi aporta el seu petit gra de sorra.

Poesia visual.

Mirades

El repte de cuidar la Terra

RAMON M. NOGUÉS

Professor de la Universitat
Autònoma de Barcelona

Per primera vegada en la història de la humanitat i de la Terra, uns vivents capaços de preocupar-se per temes diversos es preocupen, des de fa molt poc temps, pel risc que la Terra pugui ser degradada. L'equilibri inestable de l'ecosfera ha estat 'garantit' per la interacció homeostàtica de la immensa quantitat de factors en joc entre els vivents i els medis sòlids i fluids dels quals depenen. Els riscos de desestabilització forta venien d'improbables desastres còsmics poc freqüents. Sembla, per exemple, que fa uns 65 milions d'anys l'impacte d'un meteorit al golf de Mèxic va provocar una forta alteració de l'ecosfera amb conseqüències atmosfèriques i alteració notable de l'equilibri de les espècies vivents. Altres alteracions vingueren per l'acció concertada de moltes espècies (per exemple, canvis atmosfèrics amb tendència oxidant per l'actuació d'unicel·lulars) als

inicis de la vida, o com a conseqüència de moviments tectònics de gran abast. En l'actualitat, una sola espècie, els humans, per mor del singular èxit cultural i tècnic que ens caracteritza, estem en la trista condició de poder alterar la vida de la Terra si no pensem atenció a les conseqüències del nostre èxit i no decidim controlar-ne el desenvolupament. Per això molts parlen avui de l'Antropocè com d'una nova època geològica caracteritzada pels canvis induïts pels humans. Hi ha variables de risc que no depenen dels humans (per exemple, pot ser que alguns aspectes de l'escalfament global siguin deguts a amplis cicles geològics incontrolables), però n'hi ha molts que certament depenen de les conductes humanes, des del desenvolupament demogràfic, l'ús d'energies exosomàtiques o la contaminació del medi fins a la reducció de la biodiversitat associada a

la presència humana, etc. Seria improcedent considerar que no es pot fer res per preveure el futur i deixar-se portar per una mandrosa inèrcia quasi-criminal. Cal, doncs, fer de la preocupació ecològica una peça central del capteniment humà de la nostra època.

Podem dirigir la situació

Els humans tenim moltes feines adjudicades per sobreviure. Viure és un treball, com s'acostuma a dir, i part d'aquesta tasca la constitueixen la recerca d'aliment, la protecció de les inclemències de l'ambient, la coordinació de la gestió familiar i grupal (fins aquí tot el que és comú amb els altres animals). Però, a més, els humans ens preocupem de l'atractiva però a vegades dura feina de millorar la convivència, augmentar la confortabilitat del viure, aspirar a objectius de més qualitat, etc. A totes aquestes feines ja mil·lenàries, avui, bastant de sobte, ens veiem encarats amb la feina de vetllar per racionalitzar l'explotació de la naturalesa evitant-ne la de-

gradació. I aquesta és una feina d'ampli i complex abast en la qual cal coordinar intencions, interessos, previsions i actituds no fàcils d'ajustar.

La base d'aquesta possibilitat d'assumir una certa direcció en l'explotació de la Terra rau en el respecte a una bioètica ecològica ben plantejada. Es tracta de voler fer-ho i fer-ho amb criteri. En aquest sentit hi ha dos aspectes que cal tenir presents de forma molt lúcida.

El primer aspecte és la consciència de la complexitat mental inherent de tota decisió ètica, en aquest cas aplicant-ho a l'ecologia. L'ètica tracta de les conductes, les quals són l'última conseqüència d'elaboracions mentals de diferents ordres que cal combinar, sovint enmig d'unes notables contradiccions interiors. Efectivament el món mental humà respon bàsicament a quatre tipus d'impulsos orientats a la supervivència en un determinat medi. Els impulsos més bàsics responen a automatismes in-

conscients relatius al funcionament de l'organisme sobre els quals no tenim gaire cosa a dir. Es tracta dels ritmes bàsics de les funcions orgàniques com la respiració, el sistema cardiovascular, la digestió, el món hormonal, els sistemes sensorials i motors reflexos, tot plegat regulat des dels mecanismes genètics i epigenètics que mantenen l'organisme en funcionament. Es tracta de la 'sala de màquines' del vivent. En un segon nivell ens trobem amb les pulsions de vida, molt relacionades amb el sistema hipotalàmic del cervell. Es tracta de pulsions que garanteixen les conductes imprescindibles per tal de sobreviure i que estan programades inicialment als nuclis hipotalàmics i concretades en l'alimentació, la sexualitat i la reproducció, l'agressivitat i defensa, i els règims de territorialitat i jerarquia. Sense aquesta programació un vivent corre el risc de ser depredat pels altres vivents amb els quals comparteix el biòtop. En els humans les programacions són tan vives com en qualsevol animal, tot i que els

desplegaments concrets queden molt matisats per complexos elements mentals i culturals afegits. En un tercer nivell cal considerar el món emocional. Es tracta d'una característica mental pròpia d'animals més complexos, que enriqueixen les seves conductes amb respostes o ressons de base visceral que donen lloc a fixacions en la memòria, amb vista a repetir allò que causa experiència de satisfacció i plaer i evitar allò que és nociu o desagradable. Aquest nivell resulta ja espectacular en els mamífers per les seves

riqueses mentals en aquest punt. Aquestes capacitats emocionals dependents del sistema límbic destaquen de forma molt notable en la vida mental humana. De fet un molt alt tant per cent del nostre comportament respon a components bàsicament emocionals, tot i que estem equivocadament acostumats a creure que la nostra vida mental és bàsicament racional. Aquest punt és important a l'hora dels plantejaments ètics. El quart nivell mental, exclusivament humà, és el raonament abstracte i la capacitat lògica exercida en

un món mental conscient. En aquest nivell reposa la capacitat de donar respostes ajustades i coherents als reptes de la realitat. La neurologia actual ha aclarit de forma molt diàfana que la distinció entre raons i emocions en el funcionament cerebral és molt difícil d'establir, cosa que dificulta l'anàlisi correcta de les nostres decisions. Si afegim la dificultat de detectar les influències inconscients que s'afegeixen a les conscients, tenim un panorama decisional molt complex del qual cal ser molt conscients quan valorem les nostres decisions ètiques.

El segon aspecte el constitueixen les dificultats específiques de l'ètica ecològica. Aquest tipus de plantejament ètic està caracteritzat per una visió d'espai i temps molt àmplia. Parlem de temes que afecten l'ecosfera en conjunt i en períodes de temps centenaris. Aquest tipus de reflexió és difícil perquè els humans, com tots els vivents, estem programats per a la proximitat. En la mesura que els fenòmens es fan llunyans deixen d'interessar-nos. Personalment ens sentim espontàniament implicats en el benestar d'aquells amb qui compartim gens (parents i gent del clan) i en unes perspectives decennals. Quan sortim d'aquestes proporcions ens veiem obligats a treballar

mentalment amb paràmetres respecte dels quals no estem sensibilitzats emocionalment; la feina, aleshores, és més difícil, i aquest és el cas de l'ètica ecològica. És difícil optar per una dieta més rica en vegetals i menys carnívora pel fet que ecològicament una dieta carnívora és molt "cara" en termes ecològics (a banda de ser menys saludable que una més rica en vegetals) si tinc prou recursos per baixar a la cantonada a comprar bistecs que estan a la venda. O resulta poc atractiu evitar l'ús de plàstics per embolicar les compres pensant que els plàstics s'acumulen de forma perillosa al centre de l'Atlàntic. O simplement esdevé incòmode optar pel transport públic quan tinc el cotxe a la porta i diners per adquirir benzina. Tot són vulgars exemples de decisions personals i locals en funció de perspectives comunitàries i globals que és el que pretén l'ètica ecològica. Aquesta ètica, doncs, demana treballar amb perspectives específiques dels paràmetres espai-temps, cosa que vol una atenció específica i una responsabilitat meditada.

Atenció als constreïments bàsics: compte amb els aprenents de bruixot

Una doble atenció cal també que presideixi l'ètica ecològica: una atenció

més tècnica i una altra més psíquica. L'atenció tècnica implica reflexionar a partir d'un coneixement científic de les bases que regeixen el funcionament de la Biosfera. La Biosfera té una estructura determinada en la qual no es pot actuar de qualsevol manera encara que la ciència progressi molt. Per exemple, l'entrada de matèria orgànica a la

Biosfera es produeix per la fotosíntesi vegetal (amb petites aportacions quimiosintètiques), cosa que significa que tot el món animal depèn del vegetal. Això no té alternativa significativa. Per exemple, la nostra vida mental depèn del cervell, cosa que suposa unes possibilitats determinades, uns ritmes, unes estructures que són com són i no

com ens sembla que podrien ser. Per exemple, la reproducció dels humans es produeix per uns sistemes comuns als mamífers amb uns condicionaments biològics no superables. Per exemple, la divisió cel·lular està sotmesa a uns cicles limitats més enllà dels quals cessa la viabilitat del teixit. Sobre tots aquests tipus de constryiments el progrés tècnic intervé dins de certes possibilitats sobre les quals sovint s'orquestran fantasies (per exemple, reproducció en úters extracorporals o prolongació de la vida per suprimir la vellesa, etc.), però es tracta sempre d'ortopèdies anecdòtiques i ocasionals sense viabilitat general. Tot el que la tècnica biomèdica ha aportat a la millora de la vida és admirable, però de cap manera constitueix una mena 'd'esmena a la totalitat' al pla general de la vida. L'esperança mitjana de vida ha augmentat espectacularment el darrer segle, però el límit absolut de la vida humana (a l'entorn d'uns 110 anys) no s'ha modificat gens. L'ètica ecològica, doncs, ha de partir del supòsit que cal respectar essencialment el disseny bàsic de la Biosfera, que no depèn de nosaltres.

L'atenció psíquica es refereix a la necessitat d'evitar les fantasies. El brillant progrés tècnic dels darrers temps està portant a la fan-

tasia que finalment la humanitat podrà afranquir-se de la seva dependència biològica per endinsar-se en un nou món de caràcter posthumà o transhumà en el qual tot serà possible. Fins i tot eliminar la mort. Aquí es posa en joc la clàssica fantasia del Paradís, present a totes les mitologies en els orígens i que ara es proposa per al futur. La mort no ens agrada gens, però és part insubstituïble de la vida, i la fantasia de la seva negació desfigura l'ètica de la vida d'una forma molt notable, desmentida, d'altra banda, per les realitats més elementals. Per què els humans hauríem de no estar limitats per la mort? Una bioètica ecològica que no comptés amb la mort només serviria per a fantasies d'entreteniment, o per protagonitzar una mena de "fugida endavant" sense cap realisme.

Dues 'exigències' de saviesa ètica ecològica

La possibilitat d'intervenir positivament en el manteniment d'una Biosfera no degradada implica en els humans protagonistes uns estats d'ànim, unes actituds de saviesa o d'espiritualitat (diguem-ho com vulguem), que estiguin presidits per un parell de valors emocionals i conductuals.

El primer valor és el de sentir-nos 'germans de la Terra', és a dir, estimant

la nostra condició de peces vives de la Biosfera, integrats en ella des de la nostra condició singular d'espècie mentalment privilegiada. La consciència d'originalitat que exhibim justificadament no ens ha de fer oblidar que vivim integrats en una constel·lació de vivents i de medis que aquests vivents compartim, i que junt amb ells som la Biosfera. Per tant, els vegetals, els animals, la terra, l'aigua, l'atmosfera no són rampoines d'un vell passat a superar sinó les peces estimables del nostre viure col·lectiu. Sempre hi ha hagut persones i escoles que ens han recordat aquesta postura (tradicions com la jaïnita a l'hinduisme, com el franciscanisme al cristianisme o com les actituds de tants pobles com els pellores americans), però avui aquesta evocació es converteix en una exigència terapèutica si volem protegir-nos de les fantasies que ens fascinen per convertir-nos en aprenents de bruixot. I avui els defensors d'aquestes actituds es troben en persones que sintetitzen les tradicions de pertinença a la Terra amb els coneixements científics més precisos, com és el cas de l'astrofísic Trinh Xuan Thuan, nascut a Hanoi, educat al Caltech californià i a Princeton i professor a la Universitat de Virgínia, que ens recorda com el desig d'infinít ens ha de permetre sentir-nos a la vegada

germans de la Terra i peces de l'Univers.

El segon valor és conductual. Els rics hem de convertir-nos a una vida més austera. Càlculs raonables sobre la petjada ecològica manifesten avui clarament que els ritmes de vida amb els consums energètics propis de les societats avançades no són viables de forma generalitzada. Si tots gastéssim el que avui gasta un nord-americà mitjà, la terra no es podria sostenir. Si tenim, doncs, en l'horitzó una perspectiva de justícia per a tots, els humans ens hem d'orientar envers una conducta que prevegi una actitud de moderació acompanyada de plantejaments tècnics adequats. La humanitat ha d'ordenar el seu creixement demogràfic i limitar-lo adequadament i raonadament amb els mitjans tècnics menys agressius. A més, hem de limitar l'ús excessiu d'energies exosomàtiques que requereixen consums desorbitats de recursos. A la vegada hem de limitar els capricis tècnics i les despeses absurdes en desplaçaments inútils que ens converteixen en no sostenibles. La perspectiva d'un creixement sostingut significa un seriós advertiment que 'la festa s'ha acabat'. L'ètica ecològica implica aquesta valoració i hi ha tècnics i especialistes que creuen que és possible una postura de moderació

i recuperació ecològica que no negui un just progrés, que respecti la dignitat de tothom i la justícia i alhora garanteixi la viabilitat de la Terra.

Esperem, com ens deia el gran ecòleg Margalef a classe, que la humanitat no sigui tan imbècil d'ignorar aquelles condicions que

ens permetin a tots viure en harmonia entre nosaltres i amb la Naturalesa.

Com si es tractés del teu fill

ELENA MONTIEL BACH

Educadora social de l'EAIA del Baix Empordà i pedagoga

En J. era un nen de cinc anys tímid, complaent, amb ganes d'agradar, petit i bufó. Sensible, una mica maldestre i amb molta imaginació. Amb pocs amics. El primer dia d'educació física a l'escola va tenir por. Tots els nens sabien què s'havia de fer menys ell. Al professor L., però, semblava que això no li importava. Li regalava somriures, el feia sentir especial, li transmetia puresa i tranquil·litat. Ell feia tot el que podia per correspondre'l. El Sr. L. va aconseguir que li fes il·lusió anar a la classe d'educació física i el premiava amb mirades, ànims, xocolatines, Action Man i la invitació, quan va fer els sis anys, per unir-se al seu club de boxa com a extraescolar. En J. va dir que sí, és clar, en L. era per a ell com una estrella de cine.

I així va ser com va començar tot: el Sr. L. va estar violant en J. durant cinc anys consecutius, i ell va passar de ser un nen ple de vida, que ballava, que reia, que se sentia segur, a ser un autòmat aïllat i apagat.

Quan la directora de l'escola va llegir, trenta anys més tard, una entrevista on en J. explicava les violacions que

va patir de petit, va sentir nàusees. Ella havia notat un canvi d'actitud d'en J. a l'hora d'anar a boxa, el notava més introvertit, més apagat. Un dia va veure'l tornar amb sang entre les cames. Li va preguntar què havia passat, però ell es va limitar a plorar. Ho va comentar a un company i aquest li va dir que exagerava i que a en J. se l'havia d'ensenyar a ser més fort. No el va poder protegir i ara el sentiment de culpa la consumeix per dins.

Amb deu anys en J. va canviar d'escola, però no va parlar de les violacions amb ningú fins que va ser gran. I l'impacte que li van causar li han hipotecat la vida: seqüeles físiques, tics, trastorn obsessiu compulsiu, depressió, ideació suïcida, autolesions, alcoholisme, drogoaddicció, confusió sexual, trastorn dissociatiu, síndrome d'estrès posttraumàtic, ràbia, hipervigilància, angoixa, pors, etc.

Un casset amb la xacona de Bach i Busoni que va trobar per casa quan era petit li va salvar la vida de forma literal. La música clàssica es va convertir en el seu refugi, l'únic lloc mental on trobava benestar.

En J., en James Rhodes, actualment té quaranta anys i és un dels principals pianistes del món. A *Instrumental: Memorias de música, medicina y locura* (2015) narra com la música el va curar i li va donar esperança quan ja no n'hi havia enlloc; i explica com ha trigat tota una vida a adonar-se que res del que va passar va ser culpa seva. Només així ha pogut començar a perdonar-se.

El Sr. L., Sr. Lee, va continuar fent d'entrenador de boxa a nens la resta dels seus anys. Quan ja tenia uns setanta anys, en James es va sentir amb forces per denunciar-lo, el van detenir però va tenir un vessament cerebral i va morir sense haver estat jutjat. No sabem quants nens més va violar.

El d'en James no és un cas aïllat. Repeteixo: no és un cas aïllat. Hi ha pares, hi ha mares, hi ha mestres, professors, amics, padrins, veïns, entrenadors, que fan abús de poder sobre infants indefensos i vulnerables, i els agredeixen físicament, psíquica o sexual. I els agressors juguen amb la por i la vergonya que inculquen a les seves víctimes per garantir el seu silenci. Vergonya, remordiments, sentiments de culpa, dolor, fàstic i menyspreu cap a si mateixos.

Perdona'm que hi insisteixi: però no estem parlant d'un cas aïllat. A la teva escola, a la teva classe, entre la teva família, a la teva comunitat de veïns, pot haver-hi un nen que estigui patint en silenci, mort de por, mort de vergonya. Hi ha nens i hi ha nenes que troben a l'escola un oasi de pau i tranquil·litat, i troben en la mestra una figura protectora que els transmet seguretat. Potser aquests nens no s'atreviran mai a explicar l'infern que estan vivint, però a l'aula hi passen hores suficients perquè puguis intuir si passa alguna cosa. Mira'ls, escolta'ls, pregunta'ls per què estan tan tristos, sospita si són massa complaents, si estan massa enfadats. Explica'ls, recalca'ls a tots que mai s'han de deixar pegar, insultar, menysprear ni tocar, i que si algú els ho fa, que ho expliquin sense temor. S'ha de perdre la por a parlar d'aquest tema. I, si com a mestra, com a professor, com a educador, com a psicòleg, com a mare o pare, o com a persona, tens la sospita o la certesa que un infant està en una situació de risc o que s'estan vulnerant els seus drets, sisplau, actua! Activa el protocol de maltractament a la teva escola o centre, parla amb direcció, amb l'EAP, truca a Serveis Socials, als Mossos d'Esquadra o al Telèfon de la Infància [116 111].

Sigues la veu d'aquells que encara no en tenen i denuncia-ho per poder-los protegir. Ho has de fer! I no només perquè ho digui jo, sinó perquè ho fa d'obligat compliment la *Llei 26/2015, de 28 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència*. Perquè, SI CALLES, CONSENTEIXES, com va consentir la directora de l'escola d'en James. Així de clar i així de cru. Ja ho sé, és un tema incòmode i complex: *i si tot són imaginacions teves?, i si el nen s'ho inventa?, i si denúncies i la persona pren represàlies contra tu?, i si exageres?* La solució a tots aquests dubtes és molt senzilla: actua com actaries si es tractés del teu fill!

Un tastet de neurociència per repensar l'aula

MERCÈ MAS FERRER

Mestra i pedagoga

Finestres, finestres que s'obren i es van tancant. No és l'inici de cap curt cinematogràfic, és el que passa al nostre cervell mentre creixem. Són moments claus durant els quals s'estableixen connexions neurals que influiran decisivament en la nostra manera de percebre el món.

Ens ho explica en David Bueno, neurocientífic, durant cinc sessions que ha durat un curs, plantejat per Rosa Sensat, d'introducció a la neurociència i l'educació.

El curs, ha estat un tast per desmuntar tòpics. Les evidències que aporta la neurociència ens serveixen per argumentar i corroborar estratègies educatives ja intuïdes de fa anys, i ens interpel·la a qüestionar-ne d'altres que es mantenen. Un exemple: ja no tenim excusa per continuar forçant la lectura abans dels sis anys, quan se sap que la majoria de cervells encara no han desenvolupat plenament les àrees necessàries per tal de fer-ho amb èxit. Si les xarxes neurals de manipular i de parlar de forma complexa han anat evolucionant paral·lelament, i també s'ha evidenciat com les arts plàstiques i les psicomotricitats milloren

el llenguatge, el que cal és facilitar contextos en els quals els nens i nenes puguin jugar, manipular, dibuixar i descobrir; ser creatius. Acompanyem-los perquè tinguin experiències riques i estimulants, perquè el llenguatge és a la base de qualsevol aprenentatge, i ho ha de ser per a tota la vida. Expliquem-ho bé als pares i no perdrem cap més futur lector.

I és que som coresponsables, juntament amb l'entorn familiar, social i cultural d'un 30% de les connexions neurals que s'acabaran interpretant com a útils per viure, és a dir, útils perquè l'infant adequi la conducta a l'entorn on viu. Que es consolidin unes connexions o altres dependrà de com aprovem aquesta conducta; amb la nostra mirada, amb els nostres missatges, amb els nostres gestos.

Em vénen imatges d'alumnes en moments d'acció a l'aula. Sé que tot és molt més complex, però podria ser que darrere alguns fets hi ressonin aspectes que podrien tenir relació amb aquestes evidències.

Així, la neurociència ens diu que un nen impulsiu

Nota de l'autora: Els noms dels alumnes citats en aquest article són ficticis però permeten exposar situacions que es presenten a les aules.

NEUROCIÈNCIA I EDUCACIÓ: cap a un ajustament dels paradigmes per créixer en benestar i dignitat

Formació de 15 hores. Dimecres 2, 16 i 30 de març; 20 d'abril i 4 de maig de 2016, de 17:30 a 20:30 hores.

Avinguda de les Drassanes, 3. 08001 Barcelona.

David Bueno Torrens, doctor en Biologia. Professor i investigador de genètica a la Universitat de Barcelona.

<http://www.rosasensat.org/cursos/116/107-3/?CUCodCur=231618>

podria ser-ho perquè el seu cervell ha hagut d'adaptar-se a amenaces provinents de conflictes amb què ha hagut de respondre amb rapidesa per poder sobreviure al fet, i per això ha reforçat un tipus de connexió. El Dr. Bueno ens explica que qualsevol fet, amb components emocionals, s'interpreta com a clau per a la supervivència i per això les emocions apreses, quan s'han convertit en conductes preconscients, s'activen sense control. Només les podem gestionar quan les racionalitzem. Això em fa pensar amb en Jan. Sé que de ben petit ha viscut moments molt durs. Podria ajudar-lo amb el diàleg a reforçar altres connexions perquè pugui donar respostes diferents o remetrà

sempre més la conducta agressiva apresada?

I la Victòria, com és que, sovint, no manté atenció quan m'adreço a tota la classe? S'ha evidenciat que el cervell funciona amb novetats, amb elements disruptius, i que recursos com fer servir anècdotes personals o el sentit de l'humor, que activen el cervell social, són eines potents per captar l'atenció. Certament no he estat massa procliu a fer-ho servir a l'aula. També podria ser que la tasca que proposo no activi el tàlem, centre gestor de l'atenció, perquè no en comprèn l'objectiu i, per tant, la necessitat d'entomar aquell repte; o potser el detecta poc assumible encara, o potser necessita un guiatge més proper.

També penso en en Bru, un nen que normalment havia estat sol al pati fins que vaig decidir posar-me a jugar amb ell i un grup de nens i nenes. Ens ho vam passar tots molt bé. No era conscient que darrere aquella acció hi havia l'activació de les neurones mirall, que ens permeten imitar accions o emocions dels altres. Entenc que si molts aspectes s'aprenen per imitació, llavors sigui tan important sentir-se optimista i motivat.

De tot plegat, i molt més que podria compartir, n'acabem deduïnt que ens equivoquem quan només associem intel·ligència a èxit acadèmic. L'acció d'aprendre és molt més complexa i diversa i va íntimament lligada a les emocions que ens impacten de ben menuts. Tal com ens convida a fer el Dr. Bueno, reforcem amb una mirada autèntica i amb missatges encoratjadors els bons aprenentatges. Fem que aprendre sigui un acte de plaer.

Això demana plantejar-nos a què donem valor, quan, com i per a què, per apuntar cap a la que ell considera que hauria de ser la finalitat de l'educació: poder créixer amb benestar i dignitat. Hi estic plenament d'acord. Tenim nous reptes per continuar formant-nos.

Jerome S. Bruner: un dels grans, un dels nostres

ANTONI TORT BARDOLET

Professor de Pedagogia
Universitat de Vic

El passat cinc de juny, va morir el psicòleg Jerome S. Bruner, a punt de fer els 101 anys. Tot i la mobilitat reduïda, mantenia una envejable claredat intel·lectual. Pocs mitjans de comunicació generalistes varen fer saber la notícia, malgrat ser un dels psicòlegs més importants del segle xx. Passats uns mesos, i quan s'han posat en marxa alguns actes d'homenatge en universitats d'arreu, és just que dediquem a Bruner unes paraules en les pàgines d'una revista d'educació. Hi ha psicòlegs que en poden parlar amb més coneixement de causa, però tanmateix Bruner és un d'aquells personatges que transcendeixen l'àmbit d'una disciplina concreta; les seves aportacions continuaran tenint una gran influència en molts camps de les ciències socials.

Catedràtic de Psicologia a la Universitat de Harvard, on havia estudiat, va ocupar, després, el mateix lloc a Oxford (Anglaterra). Navegant expert, sempre explicava que va ser el primer professor que va anar a ocupar una càtedra travessant l'Atlàntic tripulant una embarcació. No desaprofitava mai l'ocasió; al port de Barcelona, tampoc.

Va acabar la seva carrera docent a l'Escola de Dret de la New York University, interessat a aprofundir en la convergència entre cultura, llenguatge i normes socials. Entre molts altres doctorats honorífics, va ser el primer Doctor Honoris Causa de la Universitat de Girona.

Jerome S. Bruner va començar amb estudis experimentals sobre la percepció, potser pel fet que havia nascut cec; gràcies a una operació hi va poder veure a partir dels tres anys. Cada cop més els seus interessos intel·lectuals es van anar eixamplant cap al camp cultural, l'antropologia i l'educació. Quan després d'haver fundat el Harvard Center for Cognitive Studies va veure que molts estudis es focalitzaven en el conductisme i el computacionalisme, Bruner va orientar els seus treballs cap a una psicologia que ajudés a entendre millor la complexitat de les accions humanes, com ens arriben les coses del nostre entorn, i com les processem. Constructivista, assenyalava que res del que hi ha allà fora existeix per si mateix. Sempre s'està construint, i algunes de les regles de construcció tenen a veure en com ens ajustem amb

qui hem de viure. Sigui el que sigui el que fem, estem expressant les regles de la cultura en què vivim.

Bruner va escriure que “les nostres vides humanes són una interminable dialèctica entre les convencions establertes i la temptació del possible. I és una dialèctica viva, factible, tot i que també haguem de pagar un preu en conflictes i ansietats per viure aquestes vides dialèctiques. L'educació, doncs, no ha de dedicar-se exclusivament a la transmissió del coneixement establert. S'ha de dedicar també a conrear la consciència de la condició humana i generar l'habilitat de comprendre la naturalesa i les fonts del coneixement”.

Es va acostar amb passió, curiositat i simpatia, qualitats personals seves, a l'experiència pedagògica de la ciutat de Reggio Emilia, d'on era ciutadà honorífic i on anava cada any, ininterrompudament des del 1998 al 2005, acompanyat de la seva dona, Carol, també professora. La vinculació entre educació i cultura, l'estreta relació entre escola i comunitat, la capacitat dels infants per prendre consciència del seu propi aprenentatge en interacció amb els adults i l'entorn, eren elements que Bruner compartia amb els infants i mestres a les aules de la ciutat italiana.

Gràcies als seus treballs, avui podem entendre millor com es construeix el

coneixement en les persones i quin ha de ser el paper de l'educació. Avui podem dirigir-li a Jerome S. Bruner les paraules que ell mateix va escriure en relació amb Loris Malaguzzi quan el pedagog de Reggio va morir: “Treballs com aquests fan que un home, a més de ser conegut, sigui també estimat. Nosaltres volem agrair a aquest home l'haver-nos ajudat a entendre el que és possible en la vida de l'infant”.

Ressenyes i novetats

La dansa a l'escola

El mestratge de Joan Serra

De Joan Figueres Bautista

Rosa Sensat, Col. Referents, 9. Barcelona, 2016

ROSA FERRER

Mestra d'escola bressol

En aquest llibre el seu autor Joan Figueres Bautista fa un recorregut per l'apassionant vida de Joan Serra i s'atura per fer un reconeixement i homenatge a la seva tasca com a pedagog, ballarí i coreògraf a Catalunya (1947-2013).

El llibre ens descriu l'extraordinària personalitat d'en Joan Serra i ens mostra com s'apropava als infants, joves i grans per fer-los viure des del moviment i la dansa. S'hi apropava amb el mateix convenciment i professionalitat tant si es tractava d'infants de dos anys com d'adults. La seva capacitat de comunicació no tenia límits, arribava a cada una de les persones amb la mirada, amb el gest, la dansa...

Jo sóc mestra i vaig tenir el goig de poder treballar amb en Joan Serra. El llibre recull molt bé el seu mestratge i també la sensibilitat especial d'en Joan de transmetre què era per a ell la dansa: "La dansa és moviment, comunicació, vida!".

Ballava perquè els infants tinguessin un model de qualitat i després els convidava a participar. Sabia crear un ambient màgic, on la paraula muda donava pas al moviment del cos, acompanyat de la música, on els peus, el gest i la mirada expressaven un nou llenguatge: el llenguatge del cos i la dansa.

El llibre explica com en Joan era mestre de mestres i com va ajudar molts i molts mestres a descobrir un nou llen-

guatge de comunicació que podia obrir un món més ampli als infants i joves de les nostres escoles.

En Joan ens feia entrar en una nova dimensió, on el moviment omplia l'espai i la creativitat esclatava de goig i plaer. En Joan, quan sortia d'una classe, sempre deixava la música posada i els infants es quedaven ballant mentre s'acomiadava de tots, un per un, i tancava la porta. A dins, durant força estona, continuava la màgia d'en Joan: els infants ballaven en silenci fins que s'acabava la música.

En Joan va saber crear recursos i noves iniciatives per a la transformació de la dansa tradicional i fer-la propera als nostres infants i joves. Va saber donar noves formes, nous espais i nous elements per gaudir de la dansa.

El llibre us aproparà a la dansa, a la pedagogia del moviment, a la pedagogia de l'expressió d'emocions i sensacions. En Joan creia en la dansa del carrer, dels pobles i ciutats on la gent ballava. Apropava els moviments a la realitat de cada poble. Volia que la dansa d'aquesta terra arribés a tothom, aquesta terra que ell acariciava amb els peus nus quan ballava.

En Joan era una persona exigent amb ell mateix, sempre va defensar el llenguatge no verbal al mateix temps que proposava altres formes de comunicació. Ell es definia com un "obrer de la dansa" i va ser un incansable renovador pedagògic. No parava d'investigar, de trobar nous movi-

ments, noves expressions i noves formes de comunicació. Mitjançant el moviment arribava a la música: el fraseig, la pulsació, la sensació, l'estructura... I tot sense paraules.

En el llibre descobrireu noves formes de ballar, noves propostes i nous elements que us facilitaran l'apropament al llenguatge del cos i la dansa.

Per a en Joan la dansa és l'expressió subjectiva i artística de la pròpia realitat, de la vivència personal de cadascú a través del gest i del llenguatge corporal i amb la complicitat de les sensacions i les emocions. Aquesta visió integral de la dansa ha estat una constant en el seu discurs.

En Joan veia el llenguatge de la dansa amb interrelació amb tota mena de llenguatges expressius, aquest fet ha estat sempre present en les seves creacions.

El llibre transmet la passió que posava en Joan en tot el que feia. Una mirada nova sobre la força del llenguatge del cos i la sensibilitat de l'expressió lliure del cos i la ment, que ens pot ajudar a crear un món millor.

Com deia en Joan: "La dansa no exclou ningú, la dansa és de tots i tot es pot ballar!!".

És un llibre per aprendre, per compartir, per pensar i repensar, per gaudir i per ballar.

Presentació del llibre *La dansa a l'escola: El mestratge de Joan Serra*, de Joan Figueres

El mestre de *La dansa a l'escola*

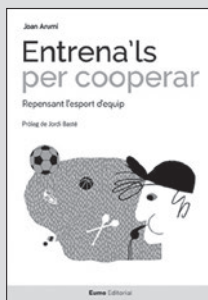
Espectacular! Ni més ni menys aquest seria el mot que definiria la presentació del propassat dia 4 de maig al teatre Pare Casals, de Sant Esteve de Palautordera, del llibre *La dansa a l'escola: El mestratge de Joan Serra*. I és que més de tres-centes persones vam poder compartir una bella i emotiva vetllada a l'entorn de la figura de Joan Serra, pedagog de la dansa traspassat fa pocs anys, que va sembrar llavors arreu per on passava.

Joan Figueres, l'autor del llibre, amb la complicitat de tota la família Serra, ha estat capaç de glossar en només quatre-centes pàgines, i dic “només” amb total consciència, la ingent tasca d'aquest renovador de la dansa tradicional catalana que va ser en Joan Serra. Durant l'acte els presents ens vam submergir i convèncer de la rellevància que ha suposat per a la dansa aquest ballarí excepcional, d'una personalitat tan destacada que més d'un present explicà que “quan en Joan apareixia, tothom callava”. Un respecte llaurat després d'anys de difondre les virtuts del ball, de situar aquest art a l'altura que es mereix, de defensar-lo allí on era necessari i d'ensenyar-lo sempre amb el màxim de respecte i consideració, una tasca desenvolupada especialment rodejat dels més petits.

Després dels obligats parlaments, l'autor ens projectà un vídeo on es mostrava la figura d'en Joan Serra des dels darrers temps fins al seu naixement, una metàfora de la carrera de Serra vers una infantesa que no abandonà mai.

L'acte es clogué, com no podia ser d'altra manera, amb l'estrena de l'espectacle *Mimosa: Memorial Joan Serra*, amb direcció i coreografia de Pau Aran, de la companyia Tanztheater Wuppertal —creada per Pina Bausch—, amb Sandra Ballbè, Magí Serra i Joana Serra. La cirereta a una tarda de comunió col·lectiva a l'entorn d'una persona excepcional que ara, a més a més, podem descobrir a través d'aquest magnífic llibre.

ARUMÍ PRAT, Joan. *Entrena'ls per cooperar: Repensant l'esport d'equip*. Vic: Eumo, 2015 (En família; 1).

CASAS, Mariona; CASTELLA, Josep M.; VILÀ SANTA-SUSSANA, Montserrat. *Els secrets de parlar en públic: Guia pràctica per a professionals*. Vic: Eumo, 2016.

Dones i esport. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Institut Barcelona Esports, 2016 (Quadern; 9).

CAPDEVILA, Carles. *Entendre el món amb onze pensadors contemporanis*. Barcelona: Arcàdia, 2016.

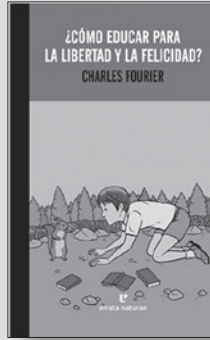
CASTEJÓN, Ester; LÓPEZ, Conxi; SELGA, Miquel. *Inclusió digital a l'aula*. Barcelona: UOC, 2016 (Dossiers Did@c-Tics).

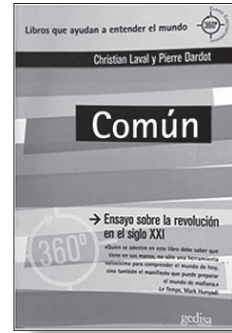
La educación lingüística, entre el deseo y la realidad: Competencias comunicativas y enseñanza del lenguaje. Carlos Lomas (ed.). Barcelona: Octaedro, 2014.

ESCOLA ELS PINETONS (Ripollet). *Recorreguts: La vida a l'escola*. Ripollet: Escola Els Pinetons, 2016.

FOURIER, Charles. *¿Cómo educar para la libertad y la felicidad?* Madrid: Er-rata Naturae, 2016.

LAVAL, Christian; DARDOT, Pierre. *Común: Ensayo sobre la revolución en el siglo XXI*. 2a ed. Barcelona: Gedisa, 2015.

FELBER, Christian. *La economía del bien común: Un modelo económico que supera la dicotomía entre el capitalismo y comunismo para maximizar el bienestar de nuestra sociedad*. Barcelona: Deusto, 2015.

GARCÍA TÚNEZ, Pablo. *La relación del niño con su entorno*. Barcelona: Octaedro, 2016 (Temas de Infancia; 35).

Què ens fa humans?: Un programa alternatiu de ciències socials. Carles Anguera... (et al.); Grup de Recerca i Innovació en el Currículum de Ciències Socials. Barcelona: Rosa Sensat, 2016 (Premis; 11).

GONZÁLEZ SÁNCHEZ, Soledad. *Algo más que teatro*. Barcelona: Octaedro, 2015 (Recursos; 149).